

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні
загальнодержавних завдань»

Виконала: студентка групи СЗ-20-2
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
Сиворакша А. А.

Керівник: Дулік Т. О., к. е. н., доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення
та податкової політики

Рецензент: Новікова Людмила Флорівна

Дніпро – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Сиворакши Анни Андріївни

1. Тема роботи «Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань»
Керівник роботи: Дулік Тетяна Олександрівна, к. е. н., доцент, доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики,
затверджена наказом УМСФ від “ 16 ” січня 2024 р. № 32 кс
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі, нормативно-правові акти з питань формування та реалізації фіскальної політики, статистична інформація з офіційних веб-сайтів Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, матеріали періодичних та інтернет – видань тощо.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
 1. Теоретичні основи проведення фіскальної політики.
 2. Аналіз та оцінка сучасного стану інструментів фіскальної політики в Україні.
 3. Перспективні напрями розвитку інструментів фіскальної політики в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов’язкових креслень): 11 таблиць, 11 рисунків.
6. Дата видачі завдання “ 17 ” січня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та закріплення теми кваліфікаційної роботи	Грудень 2023 р. – січень 2024 р.	Виконано
2.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	Січень 2024 р.	Виконано
3.	Складання плану роботи	Січень 2024 р.	Виконано
4.	Написання основних розділів роботи	Січень – травень 2024 р.	Виконано
5.	Консультації з науковим керівником	Згідно з графіком консультацій	Виконано
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	Травень 2024 р.	Виконано
7.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	Травень 2024 р.	Виконано
8.	Задача кваліфікаційної роботи на кафедрі	Травень 2024 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Червень 2024 р.	

Студент _____
(підпис)

Сиворакша А. А.
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(підпис)

Дулік Т. О.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Сиворакша А. А. Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, 3 розділів, висновків. Робота викладена на 56 сторінках, містить 11 таблиць, 11 рисунків, 3 сторінки додатків. Список використаних джерел містить 61 найменування.

Зміст анотації:

У роботі досліджується система інструментів фіскальної політики, що використовуються в сучасній Україні, їх вплив на економічні процеси та роль у досягненні загальнодержавних цілей. У роботі проведено аналіз теоретичних засад фіскальної політики, її цілей та принципів. Досліджено основні інструменти фіскальної політики, що застосовуються в Україні, такі як державні видатки та податки. Проаналізовано вплив фіскальної політики на такі макроекономічні показники, як ВВП та інфляція. На основі проведеного дослідження розроблено ряд конкретних заходів та пропозицій щодо вдосконалення інструментів фіскальної політики в Україні. Ці заходи спрямовані на: стимулювання економічного зростання; зниження рівня безробіття; оптимізацію структури державного боргу. Реалізація запропонованих автором заходів та пропозицій дозволить підвищити ефективність фіскальної політики України та сприятиме досягненню таких загальнодержавних завдань як забезпечення стійкого економічного зростання; зниження рівня безробіття; підвищення рівня життя населення.

Ключові слова: фіскальна політика, інструменти фіскальної політики, податки, державні видатки, економічне зростання.

Список публікацій здобувача

1. Сиворакша А.А., Сірант М.О., Черба В.М. Проблема безробіття в Україні під час війни: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах». 20 квітня 2023р., Т.1. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. с.128-130

ABSTRACT

The paper examines the system of fiscal policy tools used in modern Ukraine, their impact on economic processes and their role in achieving national goals. The paper analyzes the theoretical foundations of fiscal policy, its goals and principles. The main fiscal policy tools used in Ukraine, such as government expenditures and taxes, are investigated. The impact of fiscal policy on macroeconomic indicators such as GDP and inflation is analyzed. Based on the research, a number of specific measures and proposals are developed to improve fiscal policy tools in Ukraine. These measures are aimed at: stimulating economic growth; reducing the unemployment rate; optimizing the structure of public debt. The implementation of the author's proposed measures and proposals will improve the effectiveness of fiscal policy in Ukraine and contribute to the achievement of such national goals as ensuring sustainable economic growth; reducing the unemployment rate; improving the standard of living.

Keywords: fiscal policy, fiscal policy tools, taxes, government expenditures, economic growth.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	11
1.1 Сутність поняття «фіскальна політика» та наукові підходи до її визначення	11
1.2 Функції, завдання та інструменти фіскальної політики	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	24
2.1 Оцінка впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток національної економіки	24
2.2 Оцінка впливу інструментів фіскальної політики на формування доходів бюджетів України	31
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	41
3.1 Світовий досвід застосування інструментів фіскальної політики як джерело методичних новацій для їх адаптації в Україні	41
3.2 Пропозиції щодо підвищення ефективності інструментів фіскальної політики в Україні	47
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження теми «Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань» обумовлюється низкою факторів, серед яких:

- зростання ролі фіскальної політики в умовах глобалізації та динамічного розвитку економіки. В умовах глобалізації та динамічного розвитку економіки роль фіскальної політики у регулюванні економічних процесів та досягненні загальнодержавних завдань зростає. Це пов'язано з тим, що фіскальна політика може впливати на такі макроекономічні показники, як ВВП, інфляція, зайнятість, державний борг, розподіл доходів тощо;

- необхідність підвищення ефективності фіскальної політики для досягнення стійкого економічного зростання та соціальної справедливості. В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, існують проблеми з неефективністю фіскальної політики, що призводить до дефіциту бюджету, зростання державного боргу, нерівномірного розподілу доходів та інших негативних наслідків. Тому підвищення ефективності фіскальної політики є однією з найважливіших завдань держави;

- виклики, пов'язані з фінансуванням державних видатків та державним боргом. В Україні існує проблема дефіциту бюджету та зростання державного боргу, що пов'язано з низкою факторів, таких як низький рівень податкових надходжень, неефективні державні видатки, економічні кризи тощо. Фінансування дефіциту бюджету та державного боргу може призводити до зростання інфляції, витіснення приватних інвестицій та інших негативних наслідків. Тому вирішення проблеми дефіциту бюджету та державного боргу є одним з найважливіших завдань фіскальної політики;

- вплив фіскальної політики на розподіл доходів та рівень життя населення. Фіскальна політика може впливати на розподіл доходів та рівень життя населення через такі інструменти, як податки, трансферти, державні

видатки тощо. Важливо, щоб фіскальна політика була спрямована на зменшення нерівності в доходах та підвищення рівня життя населення;

- необхідність адаптації фіскальної політики до нових викликів. В сучасному світі фіскальна політика стикається з низкою нових викликів, таких як зміни клімату, старіння населення, розвиток нових технологій тощо. Це потребує адаптації фіскальної політики до нових умов та розробки нових інструментів фіскального регулювання.

Таким чином, дослідження теми є актуальним, оскільки воно може допомогти у вирішенні таких важливих проблем, як неефективність фіскальної політики, дефіцит бюджету та державний борг, нерівномірний розподіл доходів, адаптація фіскальної політики до нових викликів.

Метою роботи є дослідження інструментів фіскальної політики та їх ролі у досягненні загальнодержавних завдань.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі завдання:

- розкрити та узагальнити сутність поняття «фіскальна політика» та наукові підходи до його визначення;
- окреслити види та типи фіскальної політики, її функції, завдання, інструменти;
- провести оцінку впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток національної економіки;
- провести оцінку впливу інструментів фіскальної політики на формування доходів бюджетів України;
- дослідити світовий досвід застосування інструментів фіскальної політики як джерело методичних новацій для їх адаптації в Україні;
- окреслити перспективні напрями розвитку інструментів фіскальної політики в Україні та підвищення їх ефективності.

Об'єктом дослідження є фіскальна політика держави.

Предметом дослідження є інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань.

У кваліфікаційній роботі використані такі загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: аналіз та синтез, індукції та дедукції, систематизація, логічний, абстрагування, порівняльний аналіз, статистичний аналіз та інші.

Теоретичною та методологічною основою кваліфікаційної роботи є наукові праці зарубіжних та українських учених у галузі фіскальної політики, інша спеціальна література, матеріали міжнародних конференцій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі, нормативно-правові акти з питань формування та реалізації фіскальної політики, статистична інформація з офіційних веб-сайтів Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, матеріали періодичних та інтернет – видань тощо.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні інструментів фіскальної політики та їх ролі у досягненні загальнодержавних завдань в умовах трансформації української економіки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в подальшому застосуванні сформульованих висновків та пропозицій щодо перспективних напрямів розвитку інструментів фіскальної політики в Україні та підвищення їх ефективності.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 56 сторінках, містить 11 таблиць, 11 рисунків, 3 сторінки додатків. Список використаних джерел містить 61 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Сутність поняття «фіскальна політика» та наукові підходи до його визначення

Фіскальна політика є основоположною складовою теорії та практики державних фінансів, постійно знаходиться в полі зору уряду держави, а також вчених різних наукових шкіл. Вона може суттєво стимулювати економічне зростання шляхом вмілого використання її інструментів на різних стадіях економічного циклу (криза, рецесія, відновлення та зростання) розвитку національної економіки. Під економічним циклом, який також називають діловим циклом або бізнес циклом, розуміють «підйоми та спади економіки зі змінами ділової активності» [1, с. 173].

Загалом, у наукових колах вважається, що дослідження окремих питань форм прояву фіскальної політики було започатковано англійським економістом, прихильником ідей меркантилізму – Томасом Маном у праці «Збагачення Англії за допомогою міжнародної торгівлі» [2].

Проте сам термін «фіскальна політика» вперше з'явився у праці англійського економіста, засновника кейнсіанського напрямку в економічній теорії Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей». Вчений використовував його, щоб пояснити один із факторів, що впливає на суспільне споживання, і як інструмент для більш справедливого розподілу суспільних доходів.

Для кращого розуміння сутності "фіскальної політики", звернімося до етимології ключових слів. "Фіскальний" походить від латинського "fiscus", що означало корзину, касу, або державну казну часів Римської імперії, формування якої відбувалося за рахунок податків [3, с. 601].

"Політика" бере початок від грецького "politikos", описуючи напрямок діяльності держави або політичної партії в певній сфері протягом певного

періоду. Отже, "фіскальна політика" - це «діяльність держави з управління казною, або, сучасною мовою, з управління доходами та видатками бюджету». Для глибшого розуміння суті такої діяльності, пропонуємо ознайомитися з коротким оглядом розвитку підходів до "фіскальної політики", що розкриває особливості цієї сфери (Додаток А) [4 - 15].

Провівши вибірковий аналіз праць найбільш авторитетних представників різних наукових шкіл, можна зробити декілька узагальнень щодо еволюційного підходу до визначення поняття "фіскальна політика" та її взаємозв'язку з іншими інструментами державного регулювання:

1) бюджетний дефіцит розглядається як найважливіший індикатор фіскальної політики, оскільки він відображає результати фінансової діяльності держави з урахуванням її економічного та соціального розвитку;

2) фінансова діяльність держави, спрямована на коригування бюджетного дефіциту, проявляються, з одного боку через реалізацію політики, спрямованої на формування доходів бюджету, а з іншого – через трансферти в економіку як механізм стимулювання активності економічних суб'єктів;

3) державне втручання в економіку має на меті вплив на макроекономічну рівновагу (сукупний попит і сукупну пропозицію) та зменшення негативного впливу економічного циклу на стабільність ділової активності;

4) економічні відносини, що виникають між економічними суб'єктами в процесі реалізації фіскальної політики з приводу розподілу та відчуження валової доданої вартості, визначають ефективність фіскальної політики.

Таким чином, фіскальна політика – це результат фінансової діяльності держави, управління якою є системою, що сприяє досягненню цілей, поставлених на різних етапах економічного розвитку (забезпечення стійкого економічного зростання, зменшення впливу циклічності економіки на добробут населення, сприяння високому рівню зайнятості, забезпечення помірної інфляції, вирівнювання економічного розвитку регіонів тощо). Загалом фіскальна політика є важливим інструментом стабілізації

макроекономічної ситуації та забезпечення економічного розвитку відповідно до загальної стратегії соціально-економічного розвитку держави, а не вирішення існуючих проблем за фінансової підтримки держави.

Наразі фіскальна політика також активно досліджується українськими вченими. Розглянемо деякі підходи до визначення її сутності. Так, Ю. І. Турянський, акцентує увагу на складових фіскальної політики, що застосовуються з метою забезпечення економічного зростання та зазначає, що «фіскальна політика – це розподіл і перерозподіл суспільного продукту, створення централізованих фондів фінансових ресурсів макрофінансового регулювання для забезпечення економічної стабільності, які використовуються державою, підприємствами, організаціями, установами та громадянами для досягнення поставлених цілей» [15, с. 138].

М. О. Слатвінська, аналізує роль фіскальної політики у розвитку фінансової системи держави та розглядає її як «сукупність заходів, методів і прийомів формування, розподілу та використання централізованих фондів грошових коштів держави, розв'язання суперечностей, що виникають у відповідь на зовнішні та внутрішні фіскальні шоки, вплив на економіку та виправлення дисбалансів, що утворилися у фінансовій системі, через зміни в оподаткуванні, державних видатках, соціальних відрахуваннях та борговому фінансуванні» [16, с. 23].

Досліджуючи філософські аспекти оподаткування та аналізуючи його особливості та боргового фінансування Л. П. Сідельникова зазначає, що фіскальна політика – це «сукупність заходів, за допомогою яких державний бюджет впливає на економіку через структуру податків, напрями державних видатків та порядок залучення позикових коштів з метою максимізації податкових можливостей та потенційних фіскальних наслідків для функціонування держави в економічно обґрунтований спосіб. Вони покликані максимізувати податкові можливості та потенційні фіскальні наслідки для функціонування держави в економічно обґрунтований спосіб. Зазначається,

що вони спрямовані на підвищення потенційного фіскального впливу обґрунтованих державних запозичень» [17, с. 13].

Н. І. Гончаренко, Р. М. Доля та Д. В. Сурін досліджують особливості використання фіскальних інструментів для стимулювання розвитку національної економіки та пропонують розглядати «фіскальну політику як комплекс заходів, за допомогою яких держава впливає на економіку через структуру джерел державних доходів і напрямів державних витрат шляхом зміни виду і ставок податків, зборів, відрахувань та інших обов'язкових внесків до бюджету, державні позабюджетні фонди, а також за рахунок вибору розмірів і складу обов'язкових державних витрат у вигляді утримання, виплат, дотацій, трансфертів та субсидій на всіх рівнях державного управління, спрямованих на підвищення ефективності національної економіки та стимулювання економічного зростання країни в системі світового господарства» [18, с. 91].

Більшість дослідників сходяться на думці, що фіскальна політика – це складна система взаємопов'язаних елементів. Через цю систему органи влади впливають на економічну поведінку суб'єктів господарювання. Загалом, такий підхід має сенс. Однак деякі автори намагаються детально пояснити всі компоненти політики, що є недоречним. Ці компоненти є скоріше частиною фіскального механізму реалізації політики. Теоретично важко провести чітке розмежування між подібними поняттями. Тому розмежування між "фіскальним механізмом", "інструментом", "політикою" та "системою" є умовним. Важливо конкретизувати цю межу при дослідженні розбудови фіскальної системи країни.

Наведемо ще окремі авторські формулювання сутності поняття «фіскальна політика», а саме, що – це:

– «повна зайнятість, відсутність інфляції, зростання реального валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) країни, збір податків, спрямований на забезпечення платіжного балансу, використання різних державних заходів щодо державних витрат» [19; 20];

– «політика в галузі (сфері) доходів державного бюджету, встановлення (визначення) та політика надходжень (акумулювання)» [21, с. 1011; 22];

– «регулювання державних доходів і видатків. Інструменти фіскальної політики визначаються поставленими цілями (боротьба з інфляцією, згладжування циклічних коливань в економіці, зниження безробіття). Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід через державні видатки, трансфертні платежі та оподаткування» [23];

– «регулювання державних видатків і податкових надходжень з метою забезпечення повної зайнятості, цінової стабільності та економічного зростання, а також вплив держави на економічне середовище шляхом зміни системи оподаткування та державних видатків» [24, с. 74-75];

– «процес діяльності органів державної влади з управління відносинами і процесами формування державного бюджету та здійснення видатків з нього» [25, с. 164].

Отже, розглянувши різні концептуальні підходи до визначення сутності поняття «фіскальна політика», можна виділити її специфічні особливості [26; 27; 28]:

по-перше, вона є «невід'ємною складовою економічної політики держави та об'єктом дослідження комплексного характеру, що вивчає процес взаємодії органів державної влади з іншими економічними суб'єктами;

по-друге, вона «формується в результаті реалізації заходів, що вживаються органами державної влади у функціональних сферах податкової та бюджетної системи»;

по-третє, вона «тісно пов'язана з основними елементами податкової та бюджетної політики, що реалізуються в країні»;

по-четверте, вона є «невід'ємною складовою розвитку фінансової та фіскальної системи держави»;

по-п'яте, вона є «динамічною системою, яка розвивається і змінюється у відповідь на зміни, що відбуваються в національній економіці»;

по-шосте, вона є «невід'ємною частиною державної системи регулювання національної економіки».

Таким чином, фіскальна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади у сфері формування та використання фінансових ресурсів для виконання поставлених перед ними завдань. При цьому не конкретизуються основні функції такої політики та специфіка їх реалізації. Таким чином, фіскальна політика є комплексною через її всеохоплюючий характер та вплив на функціонування і розвиток усіх економічних відносин. Така політика відіграє важливу роль у формуванні фінансової безпеки країни, а отже, і безпеки національної економіки, забезпеченні її конкурентоспроможності та недопущенні розвитку тіньової економіки.

Отже, фіскальна політика – це компетентна діяльність уряду держави, що використовує систему оподаткування, державні витрати та запозичення для впливу на економіку країни. Її мета – досягнення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного зростання та забезпечення соціального захисту населення.

Основними характеристиками фіскальної політики є те, що фіскальна політика:

- складний об'єкт дослідження, що вивчає взаємодію між органами влади та економічними суб'єктами;
- формується через заходи у сфері податкової та бюджетної систем;
- тісно пов'язана з податковою та бюджетною політикою;
- є невід'ємною складовою розвитку фінансової системи держави та державного регулювання економіки.

Крім того, фіскальна політика впливає на функціонування та розвиток всіх економічних відносин, на забезпечення конкурентоспроможності національного господарства. Складність фіскальної політики зумовлена її всеосяжним характером та впливом на всі аспекти економіки. Важливість фіскальної політики полягає в забезпеченні сталого економічного розвитку, підвищенні добробуту населення.

1.2 Види та типи фіскальної політики, її функції, завдання, інструменти

Фіскальна політика за своєю природою відіграє важливу роль у створенні системи ефективного впливу органів державної влади на розвиток економічних відносин і має бути адаптована до умов економічного розвитку суспільства в певний період. Саме цей вид політики найбільш активно використовується для формування загального підходу до стимулювання економічної активності на різних стадіях економічного циклу розвитку національної економіки. Отже, цей вид політики має значний регулятивний потенціал [29].

На кожному історичному етапі соціально-економічного розвитку національних економік фіскальна політика проводиться для досягнення певних результатів, базовою основою яких є чітко визначені завдання: рис. 1.1

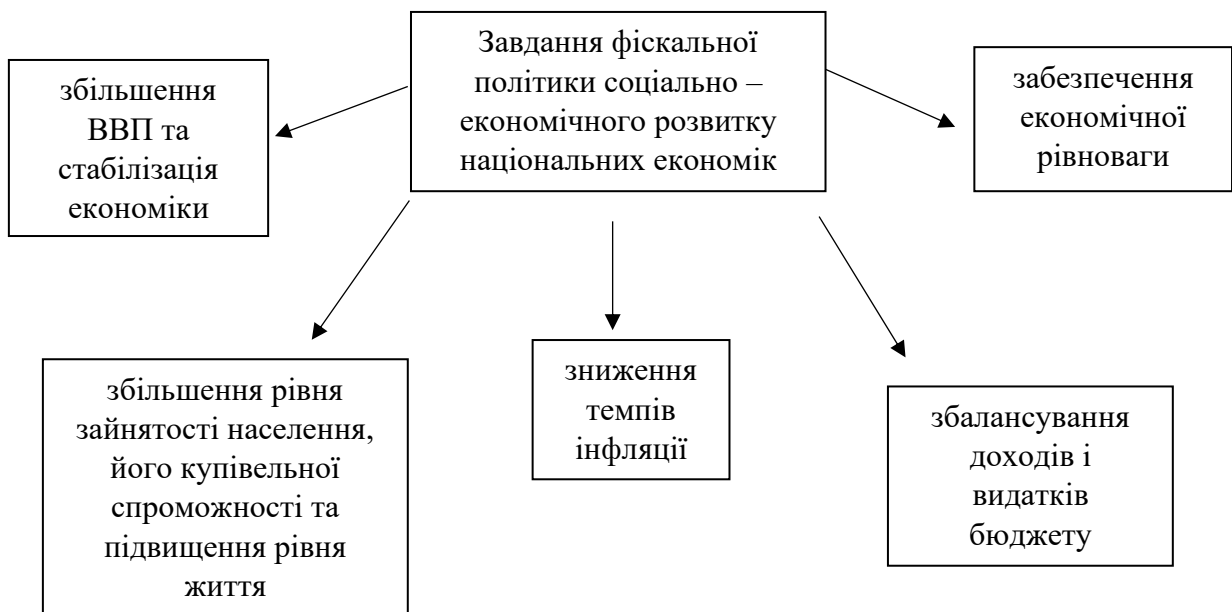

Рис. 1.1 Завдання фіскальної політики соціально – економічного розвитку національних економік

Джерело: побудовано автором за даними [23; 24; 29]

Інструментами фіскальної політики є державні видатки та податки. Державні видатки (витрати), здійснюються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; податки – джерело доходів державного та місцевих

бюджетів. Складові та інструменти фіскальної політики, їх показники наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Складові та інструменти фіскальної політики, їх показники

Складові фіскальної політики	Інструменти фіскальної політики та їх показники
Бюджетна політика	Державні видатки (структура та обсяги видатків бюджету і кошторисне фінансування; бюджетні інвестиції; трансфертні платежі; бюджетний дефіцит тощо).
Податкова політика	Податки як джерело державних доходів (види податків, їх елементи (податкові ставки, податкові пільги тощо); системи оподаткування (загальна та спеціальні податкові режими); обсяги податкових надходжень; податкове навантаження тощо)

Джерело: побудовано автором за даними [18; 23; 24]

Більш детально проаналізовано та описано інструменти фіскальної політики та їх вплив на соціально-економічний розвиток національної економіки в Додатку Б [18; 23; 24].

Фіскальна політика виконує свої функції за допомогою інструментів, які є складовими податкової та бюджетної політики. Ці інструменти використовуються для координації потоків фінансових ресурсів між державою та іншими економічними суб'єктами. Фіскальна політика має значний вплив на економічні відносини і тому виконує широкий спектр функцій, завдяки яким змінюються економічні умови для розвитку суб'єктів господарювання; здійснюється перерозподіл ВВП; акумулюються кошти для соціального забезпечення населення; стимулювання економічного зростання; підтримки високого рівня зайнятості тощо. Можна виділити дві найважливіші функції: стабілізаційну та бюджетну.

Стабілізаційна функція є найважливішою функцією фіскальної політики. Її суть полягає у забезпеченні стабільного та поступового розвитку шляхом впливу на економіку через податки, видатки та інші фіскальні інструменти. Стабілізаційна функція є особливо важливою в періоди підйому та спаду. У періоди підйому фіскальна політика може допомогти контролювати інфляцію та запобігти перегріву економіки. У періоди рецесії

фіскальна політика може бути використана для стимулювання економічного зростання та створення робочих місць.

Бюджетна функція фіскальної політики полягає у формуванні та управлінні бюджетами держави. Це включає збирання податків, здійснення видатків та контроль за дефіцитом та боргом. На етапі зростання економіки бюджет може мати профіцит. Це означає, що уряд збирає більше податків, ніж витрачає. Ці кошти можуть бути використані для погашення боргу, інвестування в інфраструктуру або для зниження податків у майбутньому. На етапі спаду економіки бюджет може мати дефіцит. Це означає, що уряд витрачає більше коштів, ніж збирає. Дефіцит може бути фінансований за рахунок запозичень, що може призвести до збільшення боргу. Важливо, щоб фіскальна політика була збалансованою. Це означає, що уряд повинен прагнути до того, щоб його доходи та витрати були приблизно однаковими. Це допоможе забезпечити стабільність економіки та запобігти надмірному зростанню боргу.

Фіскальні інструменти – це потужний інструмент, який може використовуватися для регулювання економіки. Їх можна використовувати для стимулювання економічного зростання, стримування інфляції, перерозподілу доходів та підтримки соціальної справедливості. Важливо, щоб фіскальні інструменти використовувалися відповідально. Їх неправильне використання може призвести до негативних наслідків, таких як інфляція, дефіцит бюджету та економічний спад.

Розглянемо види фіскальної політики, які сформувалися у відповідь на стан економічного розвитку в різних країнах. Загалом, такі політики відносяться до різних стадій економічного циклу функціонування національної економіки. Науковці часто розрізняють недискреційну (автоматичну) та дискреційну фіскальну політику.

Автоматична фіскальна політика - це політика, за якої «держави суттєво не втручається в економічний процес, а економічний цикл регулюється ринковими механізмами або вбудованими стабілізаторами». При цьому

важливим фактором для реалізації автоматичної фіскальної політики є «наявність якісного та ефективного законодавства, здатного нормалізувати економічні відносини в деструктивних ситуаціях без екстреного втручання». Таким чином, недискреційна (автоматична) фіскальна політика - це така «політика, яка встановлює фіксовану систему податків і трансфертів і дозволяє їм автоматично виконувати свої економічні стабілізуючі функції» [30].

Дискреційна фіскальна політика - це «вид політики, за якого органи державної влади втручаються в економічний розвиток через систему державного регулювання економічних відносин, включаючи фіскальні інструменти». Іншими словами, дискреційна фіскальна політика – це «цілеспрямоване регулювання урядом податків і державних видатків з метою впливу на реальний ВВП і зайнятість, стримування інфляції та стимулювання економічного зростання» [30].

Крім того, дискреційна фіскальна політика свідомо використовує всі важелі фіскальних інструментів (податки, бюджет) для впливу на діяльність економічних суб'єктів. Фінансові ресурси використовуються для «стимулювання економічної активності, боротьби з безробіттям та утримання інфляції на прийнятному рівні». Це включає «зміну податкових ставок, запровадження податкових пільг та реалізацію державних соціальних програм». При цьому існує два типи такої політики: стимулюючу та стримуючу. Кожна з них використовується в різних ситуаціях в національній економіці. Розглянемо сутність кожної з них більш детально.

Стримуюча фіскальна політика - це різновид дискреційної фіскальної політики, що передбачає «заходи, спрямовані на поступове зниження темпів економічного розвитку шляхом підвищення податків або скорочення обсягів державної підтримки економічних суб'єктів». Цей тип політики спрямований на «запобігання швидкому економічному розвитку і може супроводжуватися значним зростанням рівня інфляції». Це може мати «руйнівний вплив на інші макроекономічні показники і, зрештою, негативно позначитися на подальшому економічному розвитку».

Стимулююча фіскальна політика – це різновид дискреційної фіскальної політики, що використовується для стимулювання економічного розвитку країни шляхом зниження податків, розширення державних програм підтримки бізнесу та запровадження нових механізмів соціальної підтримки населення.

Стимулююча фіскальна політика часто використовується «для подолання складних економічних умов і створення нового імпульсу для пожвавлення економічної активності та збільшення фінансових ресурсів домогосподарств і бізнесу». Це, в свою чергу стимулює попит і пропозицію на товари та послуги. З іншого боку, «реалізація довгострокової стимулюючої фіскальної політики може призвести до значних державних видатків та бюджетного дефіциту, що може мати негативний вплив на економічний розвиток». Тому слід зазначити, що «реалізація дискреційної фіскальної політики вимагає досить виваженого підходу з боку органів державної влади».

З одного боку, «недоцільно застосовувати обмежувальну стримуючу, або стимулюючу фіскальну політику в довгостроковій перспективі, оскільки це створює несприятливі умови для економічної активності та конкурентоспроможності національної економіки».

Інша складність реалізації дискреційної фіскальної політики полягає в тому, що такі «зміни не обов'язково змінюють умови для ділової активності всередині країни або економічної активності за кордоном».

Таким чином, фіскальна політика є «складним комплексом заходів, які мають здійснюватися виважено та доцільно, з урахуванням як поточних показників національної економіки, так і очікуваних результатів від використання фіскальних інструментів. Збалансований підхід може забезпечити формування фіскальної політики, сприятливої для економічного розвитку країни в довгостроковій перспективі та створити необхідні умови для поступового і більш збалансованого функціонування національної економіки» [29].

Фіскальна політика відіграє провідну роль в системі державного регулювання економіки. Її не можна розглядати окремо від загальної

економічної політики, що впроваджується в країні. Ефективний економічний розвиток можливий лише за умови поєднання та узгодженості фіскальної та інших політик. Фіскальна політика не може існувати без державних та місцевих органів влади. Завдяки потужним регуляторним інструментам, які використовуються в рамках фіскальної політики, держава має можливість впливати на економічну поведінку всіх суб'єктів господарювання.

Це підкреслює важливість визначення місця фіскальної політики в загальній системі різних секторів державної економічної політики (рис. 1.2).

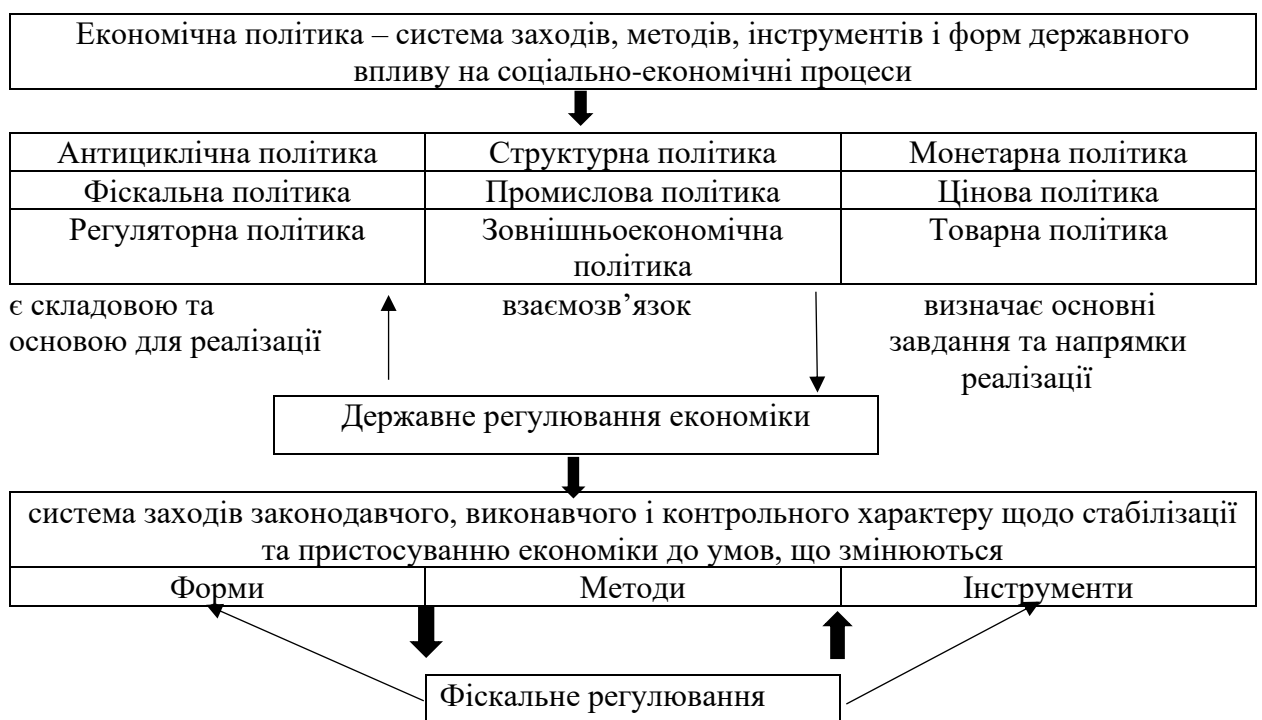

Рис. 1.2 Концептуальна модель ролі фіскальної політики в системі державного регулювання економіки

Джерело: побудовано автором за даними [29].

Таким чином, дані, представлені на рис. 1.2, свідчать про те, що фіскальна політика разом з монетарною та регуляторною політикою відіграє важливу роль у реалізації економічної політики держави, а також про наявність широкого спектру фіскальних інструментів, які активно

використовуються в процесі регулювання економічної діяльності суб'єктів господарювання [31; 22].

Загалом, наведена вище інформація свідчить про те, що фіскальна політика відіграє важливу роль у національній системі регулювання економіки та впливає на економічну поведінку всіх суб'єктів господарювання. Її метою є збалансування доходів та видатків бюджету, досягнення рівноваги в економіці, збільшення ВВП та стабілізація економіки, зниження інфляції. Основними функціями фіскальної політики є вплив на економічні умови, перерозподіл ВВП, стимулювання економічного зростання та підтримка високого рівня зайнятості. Фіскальна політика використовує значний спектр інструментів – податкові надходження, державні витрати та трансфертні платежі.

Недискреційний вид фіскальної політики (автоматичний) використовує вмонтовані стабілізатори для регулювання економічних циклів, тоді як дискреційний – це свідоме втручання урядових органів. Стимулюючий вид фіскальної політики активізує економічний розвиток (зниження податків, збільшення державних витрат); стримуючий її вид, навпаки – демонструє економічний спад (збільшення податків, зменшення державних витрат). Фіскальна політика не може існувати без органів влади та ефективний економічний розвиток можливий лише при поєднанні та узгодженості фіскальної та інших політик.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1 Оцінка впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток національної економіки

До специфічних інструментів національної економічної політики належать фіскальні інструменти, такі як податки, державні видатки та трансфери. Ці фіскальні інструменти дозволяють урядам змінювати обсяг і напрямок грошових потоків відповідно до конкретно визначених цілей. Фіскальна політика, як система заходів держави, що використовує податки, державні витрати та державний борг для регулювання економіки, відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країни. Вона може стимулювати економічне зростання, забезпечувати перерозподіл доходів, підтримувати рівень зайнятості, а також сприяти розвитку людського капіталу та соціальній справедливості.

Оцінка соціально-економічних показників національної економіки передбачає збір, аналіз та інтерпретацію даних, що відображають стан і динаміку різних аспектів економічної та соціальної сфери країни. Така оцінка допомагає зрозуміти, як функціонує економіка на різних рівнях, виявити тенденції та проблеми, визначити сильні та слабкі сторони, а також сформулювати стратегії подальшого розвитку.

Основними показниками, які зазвичай використовуються для оцінки соціально-економічних аспектів національної економіки, є: ВВП; зайнятість населення; бюджетні доходи та видатки; інфляція; рівень бідності та соціальної нерівності; зовнішньоторговельний оборот. Ці показники є одночасно індикаторами ефективності фіскальної політики та векторами у її проведенні. Розглянемо їх зміст більш детально у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники стану соціально-економічного розвитку
національної економіки та індикатори фіскальної політики

Показник	Характеристика
1	2
ВВП	- загальна вартість товарів і послуг, вироблених в економіці за певний період часу (зазвичай за рік). ВВП відображає загальний рівень економічної активності та розмір економіки країни.
Зайнятість	- це кількість людей, які працюють або шукають роботу в економіці. Рівень зайнятості є важливим показником соціального розвитку, оскільки він впливає на рівень життя людей та їх соціальну стабільність.
Бюджетні доходи та видатки	- ці показники відображають структуру та обсяг фінансових ресурсів, отриманих та витрачених урядом на різні соціально-економічні потреби, такі як освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо.
Інфляція	- підвищення рівня цін на товари та послуги в економіці. Інфляція впливає на купівельну спроможність грошей і стабільність економічного середовища.
Рівень бідності та соціальної нерівності	- ці показники відображають розподіл доходів і можливостей між різними групами населення та показують ефективність соціальних програм і політики.
Зовнішньоторговельний оборот	- обсяг торгівлі між країною та іншими країнами. Зовнішньоторговельний оборот відображає ступінь інтеграції країни у світову економіку та її конкурентоспроможність.

Джерело: складено автором за даними [4 -14].

Так, за даними таблиці 2.1 встановлено, що оцінка цих показників допоможе зрозуміти загальний стан економіки країни, її сильні та слабкі сторони, а також визначити напрямки для подальшого розвитку та вдосконалення соціально-економічної та фіскальної політики держави.

Оцінка впливу інструментів фіскальної політики на соціально-економічний розвиток національної економіки є складним і багатограним процесом.

Для більш детального аналізу оцінки впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток України розглянемо основні макроекономічні показники, ВВП на душу населення (див. табл. 2.2 та рис. 2.1) та рівень зайнятості населення (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.2

Динаміка ВВП України у 2019-2022 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022
Номінальний ВВП, млрд. грн	3974,6	4194,1	5459,6	5191,0
Відхилення номінального ВВП від попереднього року, абсолютне млрд. грн / відносне, %	+414,0	+219,6	+1265,6	-268,6
	+11.7%	+5.5%	+30.2%	-4.9%
Номінальний ВВП, млрд. дол США	1537,8	1555,8	1997,7	1605,0
Відхилення номінального ВВП від попереднього року, абсолютне млрд. дол. США / відносне, %	+229,5	+18,0	+441,9	-392,7
	+17.5%	+1.2%	+28.4%	-19.7%
Реальний ВВП, млрд. грн	3675,7	3818	4362,6	3865,8
ВВП на душу населення, грн	94590	100432	131907	126152,3
Відхилення ВВП від попереднього року, абсолютне грн/ відносне, %	+10397.8	+5842.6	+31474.8	-5754.9
	+12.4%	+6.2%	+31.3%	-4.4%
ВВП на душу населення, в дол. США	3659,8	3725,6	4826,6	3900,5
Відхилення ВВП від попереднього року, абсолютне дол. США/ відносне, %	+564.6	+65.8	+1101.0	-926.1
	+18.2%	+1.8%	+29.6%	-19.2%

Джерело: побудовано автором за даними [32].

Так, дані табл. 2.2 свідчать, що за 2019-2021 рр. показники ВВП були позитивно стабільними, але в 2022 р. у порівнянні з 2021 р., внаслідок військової агресії РФ проти України, вони зменшилися, зокрема номінальний ВВП скоротився на 268,6 млрд. грн, або на 4,9%.

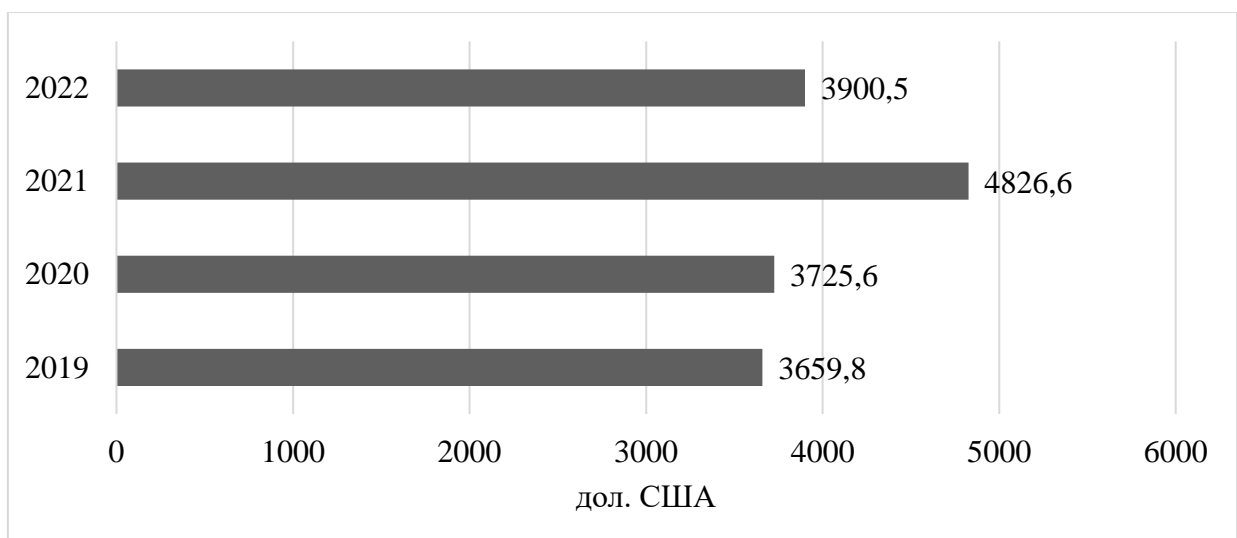

Рис. 2.1 Динаміка номінального ВВП України з 2019 по 2022 рік з розрахунку на одну особу, дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [32].

Отже, за даними табл. 2.2 та рис. 2.1 можемо зробити висновки про те, що динаміка номінального ВВП України з 2019 року по 2020 рік зросла на 5.5%, з 2020 року по 2021 рік зросла на 30.2%, а з 2021 року по 2022 рік знизилась на 4.9%. Також необхідно зазначити те, що дані на рис. 2.1 номінальні, тобто не враховують інфляцію, ВВП на душу населення не дає повної картини економічного добробуту країни.

Розглянемо показники табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень зайнятості населення в Україні за 2019 – 2021 рр.

Показники	2019	2020	2021
Населення (тис. осіб)	41902,4	41588,4	41167,3
Відхилення населення від попереднього року, абсолютне тис. осіб / відносне, %	-250,8	-314,0	-421,1
	+0,6%	+0,75%	+1,01%
Економічно активне населення, тис. осіб	17381,8	16917,8	16666,8
Відхилення економічно активного населення від попереднього року, абсолютне тис. осіб / відносне, %	+85,6	-464,0	-251,0
	-0,5%	+2,74%	+1,5%
Зайняте населення, тис. осіб	15894,9	15244,5	14957,3
Відхилення зайнятого населення від попереднього року, абсолютне, тис. осіб / відносне, %	+176,3	-650,4	-287,2
	-1,1%	+4,3%	+2%
Безробітне населення, тис. осіб	1486,9	1673,3	1709,5
Відхилення безробітного населення від попереднього року, абсолютне, тис. осіб / відносне, %	-90,7	+186,4	+36,2
	+6,1%	-11,1%	-2,1%
Зареєстрованих безробітних, тис. осіб	338,2	459,2	295,0
Рівень безробіття	8,6%	9,9%	10,3%

Джерело: побудовано автором за даними [33].

За даними табл. 2.3 можемо зробити наступні висновки: з 2019 року по 2021 рік загальна чисельність населення України постійно скорочувалася, економічно активне населення та зайняте населення також скорочувалися протягом цього періоду. Кількість безробітного населення за аналізований період поступово зростала, а число зареєстрованих безробітних значно

зросло у 2020 році, а потім знизилося у 2021 році. Рівень безробіття постійно зростав протягом вказаного періоду, з 8,6% у 2019 році до 10,3% у 2021 році, через спад виробництва внаслідок карантинних заходів в період COVID-19, а у 2022 році відбулося скорочення діяльності українського бізнесу, що пов'язане з великою війною на території України.

Далі проаналізуємо динаміку доходів та видатків Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр. (див. рис. 2.2).

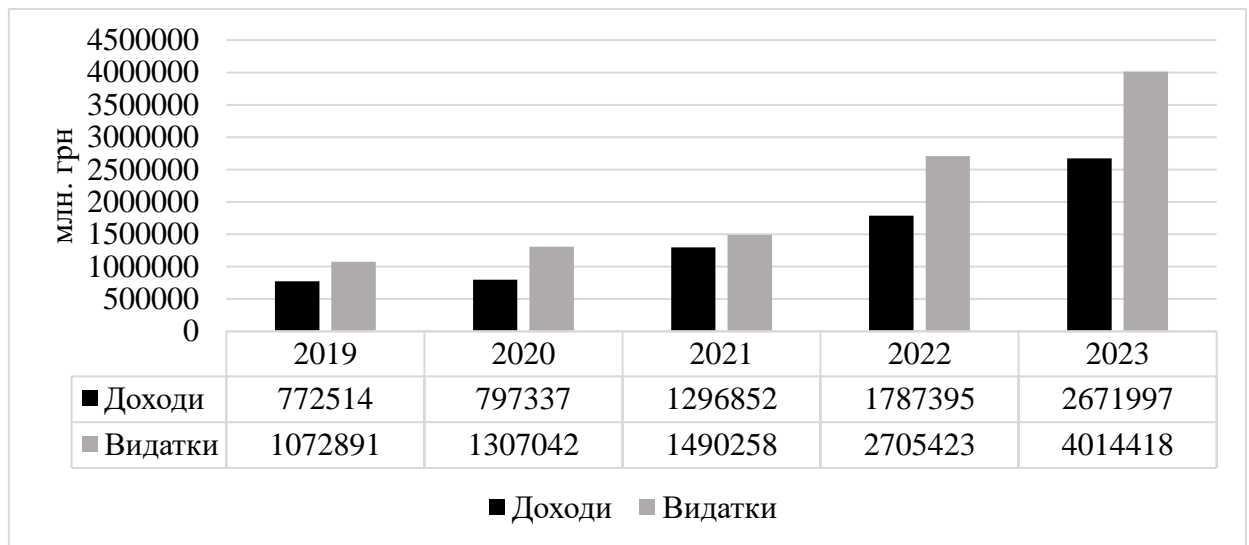

Рис. 2.2 Динаміка доходів та видатків Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [37; 41].

Так, за даними рис. 2.2 можемо зробити наступні висновки: доходи та видатки Державного бюджету України зростають щороку протягом 2019 – 2023 років. У 2023 році доходи Державного бюджету України зросли на 245,8% порівняно з 2019 роком. Це значне зростання відбулося внаслідок таких факторів: зростання ВВП країни, покращення адміністрування податків (були запроваджені нові заходи для покращення збирання податків), збільшення міжнародної допомоги (Україна отримала значну фінансову допомогу від міжнародних партнерів протягом 2022 – 2023 років).

У 2023 році видатки Державного бюджету України зросли на 274,2% порівняно з 2019 роком. Зростання видатків Державного бюджету України

можливо пов'язати з наступними факторами: зростання витрат на оборону (витрати на оборону зросли у зв'язку з військовою агресією РФ), зростання соціальних виплат (були збільшені соціальні виплати, такі як пенсії та допомоги). Отже, зростання видатків Державного бюджету України перевищило зростання доходів Державного бюджету України, та це призвело до дефіциту Державного бюджету України.

Далі розглянемо основні показники рівня та якості життя населення в Україні (див. табл. 2.4), індекс інфляції (див. рис. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка основних показників рівня та якості життя населення України у 2019-2022 рр.

Показники	2019	2020	2021	2022
Індекс споживчих цін,%	104,1	105	110	126,6
Доходи населення, млрд. грн	3744,1	4045,2	4863,5	н.д.
Відхилення доходів від попереднього року, абсолютне млрд. грн / відносне, %	496	301,1	653,4	-
	+15,2%	+8,0%	+16,2 %	-
Витрати населення (без урахування заощаджень), млрд. грн	3756,5	3981,2	4855,9	н.д.
Відхилення витрат від попереднього року, абсолютне млрд. грн / відносне, %	539,3	224,7	894,8	-
	+16,8 %	+6,0%	+22,5%	-
Заощадження населення, млрд. грн	-12,4	64	-177,4	н.д.

Джерело: побудовано автором за даними [33; 34; 42].

Так, за даними табл. 2.4 можемо зробити наступні висновки: індекс споживчих цін зростає протягом 2019 – 2022 років. У 2022 році цей показник значно й різко зріс на 21,6% порівняно з 2019 роком. Доходи населення зростали протягом 2019 – 2022 років, та у 2021 році зросли на 29,9% порівняно з 2019 роком. Витрати населення зросли на 29,3% з 2019 року по 2021 рік. Заощадження населення у 2019 році були негативними (-12,4 млрд. грн.), тобто люди витрачали більше, аніж заробляли, у 2020 році заощадження населення зросли до 64 млрд. грн., та у 2021 році знову різко та суттєво знизились до -177,4 млрд. гривень.

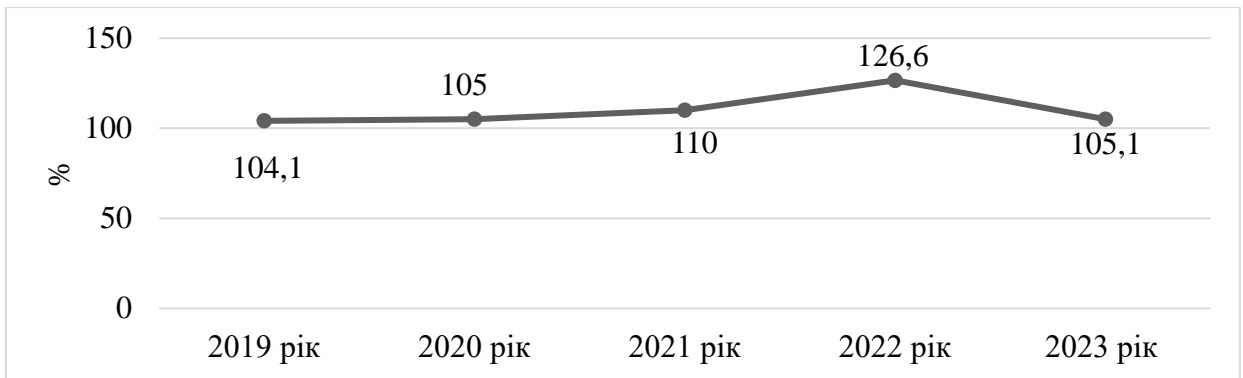

Рис. 2.3 Динаміка індексу інфляції в Україні за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [42].

Як видно з рис. 2.3 з 2019 року по 2022 рік спостерігається позитивна динаміка індексу інфляції, а саме у 2020 р. відбулося зростання від попереднього року на 0.9%, у 2021 р. - на 5%, у 2022 р. - на 16.6%, а у 2023р., навпаки - зниження - на 21.5%.

Наступний показник соціально – економічного розвитку – зовнішньоторговельний баланс України з 2019 р. по 2022 р., що характеризує обсяги зовнішньоторговельного обороту в Україні (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Зовнішньоторговельний баланс України з 2019 р. по 2022 р.

Показники	2019	2020	2021	2022
Номінальний ВВП, млн. грн.	3974564	4194102	5459574	5191028
Експорт товарів та послуг, млн. грн.	1636416	1637399	2224704	1840563
% до ВВП	41.2	39.0	40.7	35.5
Імпорт товарів та послуг, млн. грн.	-1947599	-1681526	-2286067	-2712325
% до ВВП	-49.0	-40.1	-41.9	-52.3
Сальдо (експорт – імпорт), млн. грн.	-311183	-44127	-61363	-871762
% до ВВП	-7.8	-1.1	-1.1	-16.8

Джерело: побудовано автором за даними [43].

Так, впродовж досліджуваного періоду очевидним є той факт, що разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україну в останні роки суттєво випереджає експорт, а їх різниця сягає 8% ВВП.

Таким чином, за результатами дослідження було зроблено наступні висновки: фіскальна політика відіграє важливу роль у регулюванні соціально-економічного розвитку національної економіки. Її інструменти можуть як стимулювати, так і стримувати економічне зростання, впливати на рівень зайнятості, інфляцію, розподіл доходів та інші макроекономічні показники. Поряд з цим, вплив фіскальної політики на соціально-економічний розвиток залежить від багатьох факторів, серед них:

- стан бюджетів держави: дефіцитний або профіцитний бюджет;
- обсяги та структура доходів і видатків бюджетів держави;
- економічна ситуація: фаза економічного циклу, рівень інфляції, безробіття, темпи економічного зростання.

Крім того, за оцінкою впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток національної економіки можемо зробити висновки про те, що державні витрати можуть стимулювати економічне зростання, але за умови їх ефективного використання, податки можуть стримувати економічне зростання, але при цьому вони є важливим джерелом доходів бюджету та використовуються для фінансування соціально важливих програм.

2.2 Оцінка впливу інструментів фіскальної політики на формування доходів бюджетів України

Фіскальна політика, як система заходів, спрямованих на регулювання доходів і видатків бюджету, відіграє ключову роль у формуванні бюджетних надходжень України. Її інструменти, такі як податки, мита, збори, трансферти, державні запозичення, суттєво впливають на обсяг та структуру доходів бюджетів усіх рівнів. Розглянемо вплив податкової політики та інших інструментів на формування доходів бюджетів України у табл. 2.6.

Отже, податкова політика та її засоби є ефективним інструментом формування доходів бюджетів, а також регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Таблиця 2.6

Оцінка впливу податкової політики та інших інструментів на формування доходів бюджетів України

Характеристика впливу податкових інструментів	
Зміна податкових ставок	- збільшення податків, як правило, веде до зростання бюджетних надходжень, але може стримувати економічну активність; - зниження податків може стимулювати економічне зростання, але й призвести до зменшення доходів бюджету.
Зміна податкових пільг	- надання податкових пільг може стимулювати певні сектори економіки, але й веде до недоотримання бюджетних доходів.
Удосконалення податкового адміністрування	- боротьба з ухиленням від сплати податків може значно збільшити бюджетні надходження.
Характеристика впливу інших інструментів	
Мита та збори	- збільшення мит та зборів може захищати вітчизняного виробника, але й призвести до зростання цін для споживачів.
Трансферти	- державні трансферти (соціальні виплати, субсидії) можуть стимулювати економічне зростання, але й збільшувати видаткову частину бюджету.
Державні запозичення	- дозволяють фінансувати дефіцит бюджету, але й збільшують боргове навантаження на країну.

Джерело: побудовано автором за даними [4-15].

Поряд з цим, збалансована структура оподаткування та розмір податків є необхідною умовою підтримання сталого економічного зростання. Державна політика у сфері податкового регулювання завжди повинна аналізуватися як важлива складова ефективної системи економічного регулювання. Інституційні зміни в національній податковій системі та посилення ролі податкової системи в регулюванні соціально-економічних процесів необхідні для підвищення фінансової спроможності місцевих органів влади, залучення інвестицій та створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу. Важливим пріоритетом

податкової політики є створення інституційного середовища, сприятливого для економічного розвитку на основі структурних та інноваційних змін.

Основним завданням податкової системи є забезпечення достатніх податкових надходжень до бюджетів держави. Це необхідно для виконання державою своїх функцій та соціальних зобов'язань. На рис. 2.4 порівнюємо доходи зведеного та державного бюджетів України.

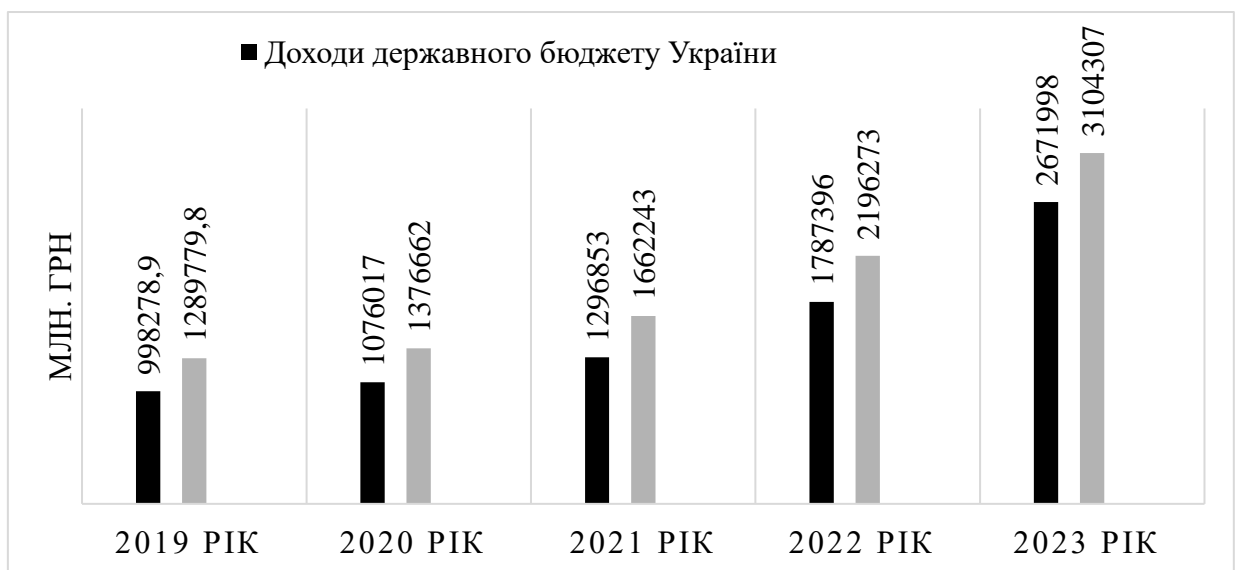

Рис. 2.4 Доходи зведеного та державного бюджетів України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [36; 37].

За даними рис. 2.4 протягом 2019-2023 років спостерігається стійке зростання доходів обох бюджетів України. У 2023 році порівняно з 2022 роком доходи державного бюджету зросли на 49.5%, а доходи зведеного бюджету - на 41.3%. Однак це не є позитивним фактом, оскільки зростання відбулося в основному за рахунок збільшення внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань, а також інфляційних процесів.

Дослідження динаміки податкових та неподаткових надходжень до бюджетів держави є надзвичайно актуальним у контексті складних економічних та політичних умов, в яких перебуває Україна. Розуміння закономірностей формування доходів бюджету дає можливість для

прогнозування його майбутніх показників, а також для розробки та реалізації ефективної податкової та бюджетної політики.

Далі розглянемо динаміку податкових та неподаткових надходжень до Зведеного бюджету України: рис. 2.5.

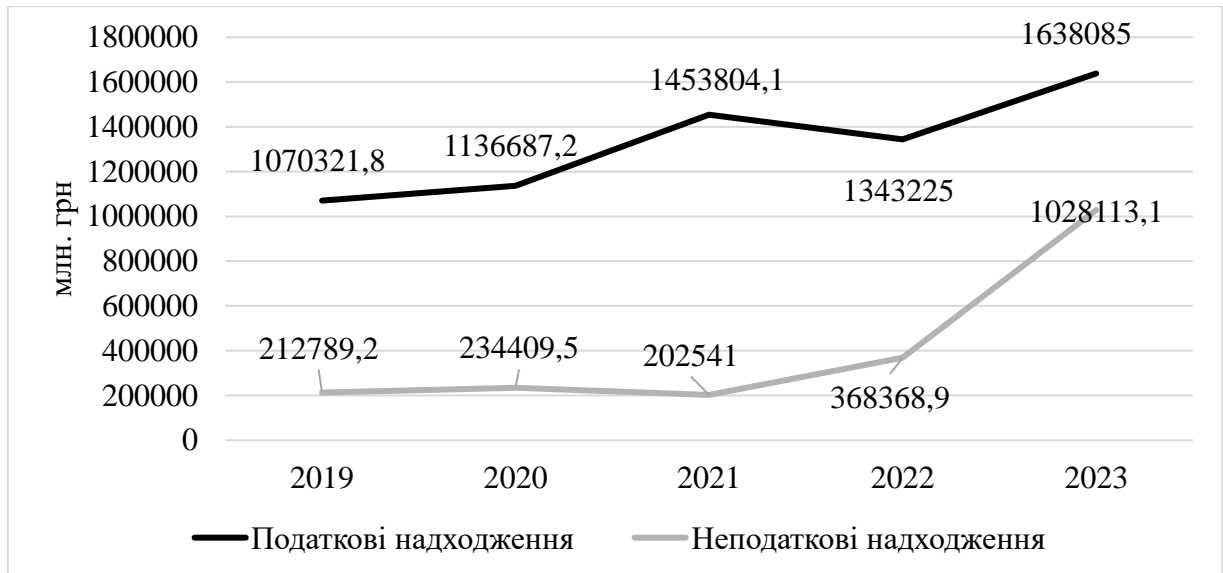

Рис. 2.5 Динаміка податкових та неподаткових надходжень до Зведеного бюджету України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [35; 36].

Отже, темпи зростання податкових надходжень були вищими, ніж темпи зростання неподаткових надходжень. Динаміка податкових надходжень з 2019 року по 2020 рік зросла на 6.2%, з 2020 року по 2021 рік зросла на 27.9%, з 2021 року по 2022 рік знизилась на 7.6%, з 2022 року по 2023 рік зросла на 22%. Динаміка неподаткових надходжень з 2019 року по 2020 рік зросла на 10.2%, з 2020 року по 2021 рік знизилась на 13.6%, з 2021 року по 2022 рік зросла на 81.9%, з 2022 року по 2023 рік зросла на 179.1%.

Аналогічною є динаміка податкових та неподаткових надходжень до Державного бюджету України: рис. 2.6.

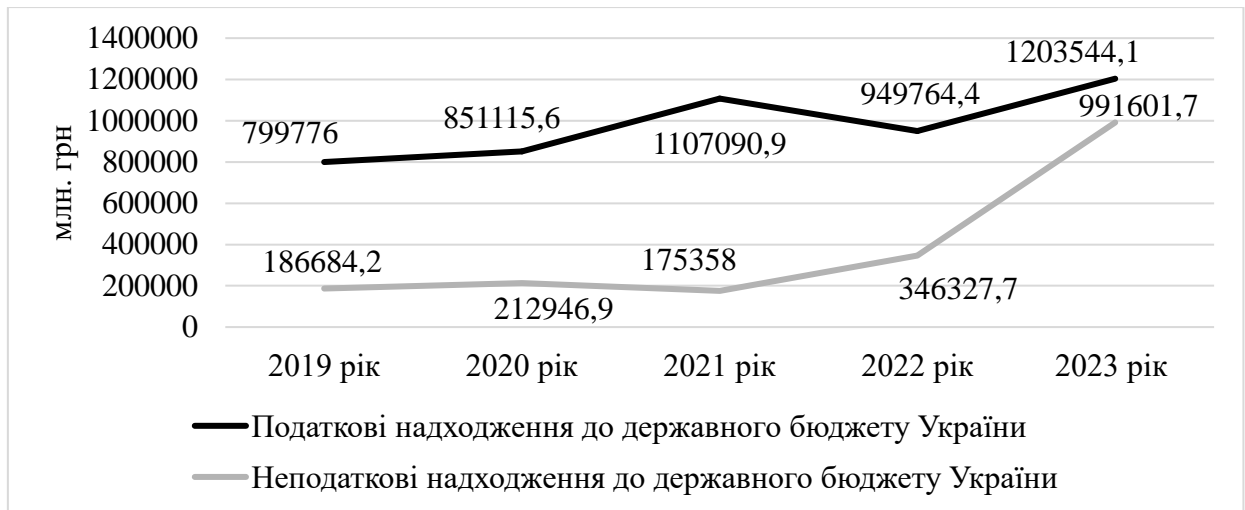

Рис. 2.6 Динаміка податкових та неподаткових надходжень до Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [37].

Отже, загальні надходження до бюджетів України значно зросли протягом 2019-2023 років. Разом з тим, податкові надходження зростали швидше, ніж неподаткові. Це може бути пов'язано з низкою факторів, таких як:

- зростання економіки. В Україні відбувалося зростання обсягів виробництва до повномасштабного вторгнення РФ лише в окремих галузях економіки, наприклад, чорній металургії, сільському господарстві, легкій промисловості. В умовах війни, через знищення бізнесу чи його закриття, відбувається припинення діяльності більшості суб'єктів господарювання;
- покращення податкового адміністрування внаслідок реорганізації та реформування структурних підрозділів державної податкової та митної служб України;
- посилення податкового тиску на доходи платників податків, зокрема через підвищення розміру податкових ставок на деякі підакцизні товари тощо;
- збільшення надходжень від експортно-імпортних операцій. В Україні імпортні операції переважають експортні;
- отримання міжнародної допомоги від західних партнерів тощо.

Поряд з цим, неподаткові надходження становлять досить високу частку доходів бюджету (20-30%). Це пов'язано з тим, що під час фінансової кризи уряд намагається вирішити фіскальні проблеми за рахунок запровадження нових неподаткових надходжень, а не збільшення податків. У стабільній економіці неподаткові надходження є менш важливими і зазвичай не перевищують 5% доходів бюджету.

Роль неподаткових надходжень у формуванні доходів бюджету в різних країнах суттєво відрізняється: В ЄС вони становлять в середньому 9,2-10,8% доходів бюджету і 4,2-4,9% ВВП; в США - 3,8-6,5% бюджету і 0,7-1,0% ВВП; в Китаї - третину державних доходів [44, с. 82].

Досліджуючи, такі дієві інструменти фіскальної політики як податки та видатки бюджетів держави проведемо аналіз виконання річного плану податкових надходжень у розрізі основних бюджетоутворюючих податків (див. табл. 2.7 та рис. 2.7) та видатків за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр. (див. табл. 2.8 та рис. 2.8).

Таблиця 2.7

Виконання річного плану податкових надходжень
Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр.

	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Податкові надходження, млн. грн, у т.ч.	799 776.0	851 115.6	1 107 090.8	949 764.3	1 203 544.0
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	217 040.3	225 976.3	285 306.9	265 477.1	350 781.8
Податок та збір на доходи фізичних осіб	109 954.0	117 281.2	137 555.2	148 427.2	206 944.7
Податок на прибуток підприємств	107 086.3	108 695.0	147 751.7	117 049.8	143 837.1

Джерело: побудовано автором за даними [34].

Отже, за даними табл. 2.6 можемо зробити наступні висновки: з 2019 р. по 2023 р. загальні податкові надходження зросли на 50.5%. Поряд з цим за аналізований період (з 2019 року по 2023 рік) доходи бюджету з податків на доходи, податків на прибуток, податків на збільшення ринкової вартості збільшилися на 61.6%, податок та збір на доходи фізичних осіб збільшилися на 88.2%, податок на прибуток підприємств збільшилися на 34.3%. Проте така їх позитивна динаміка не є свідченням розвитку економіки України та ефективності функціонування податкової системи, а пов'язується з інфляційними процесами та посиленням рівня податкового навантаження на доходи платників податків.

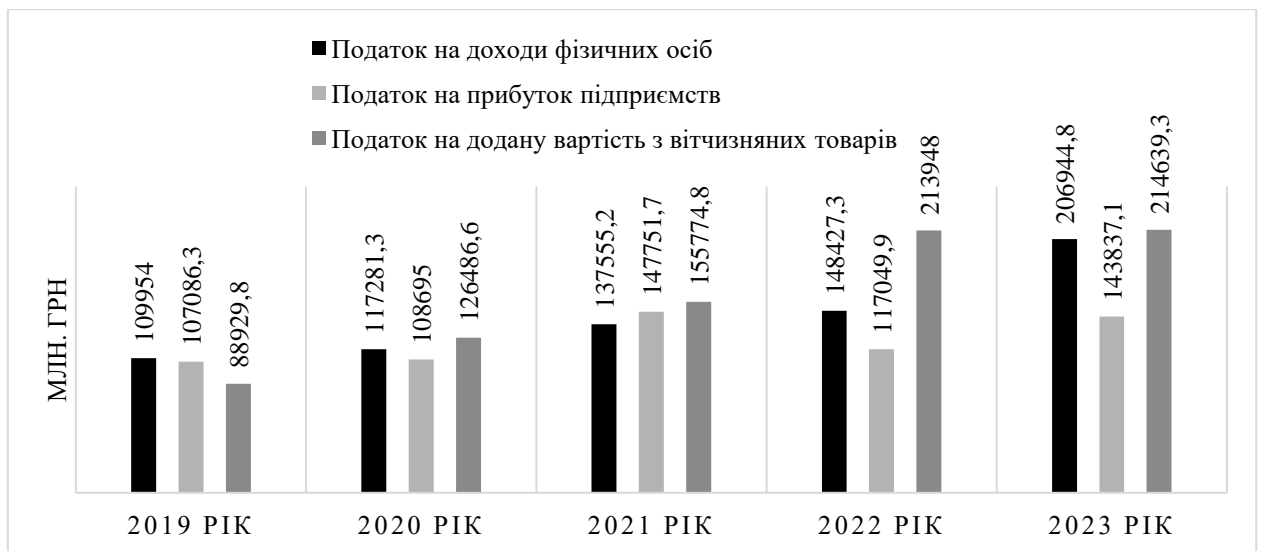

Рис. 2.7 Динаміка податкових надходжень від сплати основних бюджетоутворюючих податків до доходів Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [37].

За даними рис. 2.7 можемо зробити висновки про те, що впродовж 2019 – 2023 рр. найбільшими за обсягами є надходження від сплати ПДВ, другим - податок на доходи фізичних осіб, динаміка якого з 2019 року по 2020 рік зросла на 6.7%, з 2020 року по 2021 рік - на 17.3%, з 2021 року по 2022 рік - на 7.9%, з 2022 року по 2023 рік - на 39.4%. Динаміка податку на прибуток підприємств з 2019 року по 2020 рік зросла на 1.5%, з 2020 року по 2021 рік -

на 35.9%, з 2021 року по 2022 рік знизилась на 20.8%, з 2022 року по 2023 рік зросла на 22.9%. Динаміка ПДВ з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування) з 2019 року по 2020 рік зросла на 42.2%, з 2020 року по 2021 рік - на 23.1%, з 2021 року по 2022 рік - на 37.3%, з 2022 року по 2023 рік - лише на 0.3%.

Аналіз основних показників видатків за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення Державного бюджету України за 2019 – 2023 рр. наведено в табл. 2.8 та рис. 2.8.

Таблиця 2.8

Виконання річного плану видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2019 – 2023 рр. (млн. грн)

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Соціальний захист та соціальне забезпечення, у т.ч.	218 628.5	322 720.3	339 278.8	425 987.0	469 251.2
Соціальний захист на випадок непрацездатності	2 740.9	2 555.2	5 401.4	2 219.1	3 629.0
Соціальний захист пенсіонерів	182 270.1	202 280.3	201 161.8	232 935.3	273 667.1
Допомога у вирішенні житлового питання	25 548.3	38 614.2	50 221.7	35 016.4	13 642.1

Джерело: побудовано автором за даними [34].

За даними табл. 2.7 можемо зробити висновки про те, що соціальний захист та соціальне забезпечення має найбільшу суму видатків у 2023 році. Спостерігається загальне зростання суми видатків протягом 5 років. Найбільше зниження видатків спостерігається у категорії «Допомога у вирішенні житлового питання».

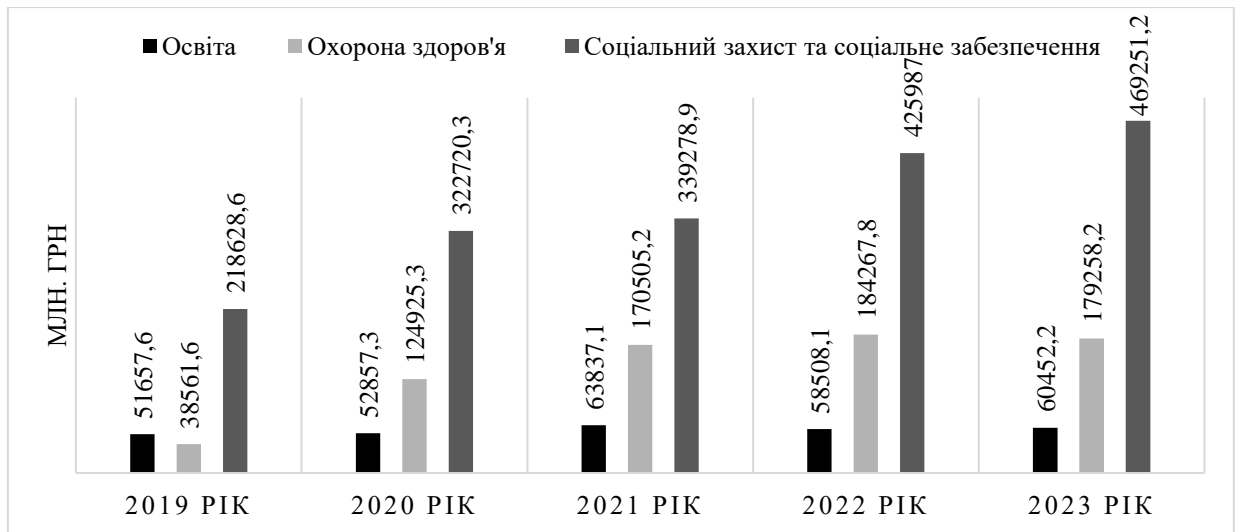

Рис. 2.8 Динаміка видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2019 – 2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [41].

Так, за даними рис. 2.8 можемо зробити наступні висновки щодо динаміки видатків Державного бюджету України за 2019 – 2023 р.р.: динаміка видатків на освіту з 2019 року по 2020 рік зросла на 2.3%, з 2020 року по 2021 рік - на 20.8%, з 2021 року по 2022 рік знизилась на 8.3%, з 2022 року по 2023 рік зросла на 3.3%. Динаміка видатків на охорону здоров'я з 2019 року по 2020 рік зросла на 224%, з 2020 року по 2021 рік - на 36.5%, з 2021 року по 2022 рік - на 8%, з 2022 року по 2023 рік знизилась на 2.7%. Динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення з 2019 року по 2020 рік зросла на 47.6%, з 2020 року по 2021 рік - на 5.1%, з 2021 року по 2022 рік - на 25.6%, з 2022 року по 2023 рік - на 10.2%.

Отже, фіскальна політика України протягом 2019-2023 років мала значний вплив на формування доходів бюджетів. Податкова політика була одним з найважливіших інструментів фіскальної політики, що впливала на доходи бюджетів. Збільшення податків, як правило, призводило до зростання бюджетних доходів, а їх зниження – до скорочення. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

- фіскальна політика є важливим інструментом впливу на формування доходів бюджетів України;

- для забезпечення стійкого зростання бюджетних доходів необхідно використовувати комплексний підхід до формування та реалізації фіскальної політики;

- необхідно враховувати вплив економічної ситуації на доходи бюджетів при формуванні та реалізації фіскальної політики.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1 Світовий досвід застосування інструментів фіскальної політики як джерело методичних новацій для їх адаптації в Україні

Фіскальна політика відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності економіки, стимулюванні економічного зростання та соціального розвитку. В умовах сучасних глобальних викликів, Україна, як країна, що прагне до європейської інтеграції, потребує адаптації своїх фіскальних інструментів до європейських стандартів.

Сучасні динамічні умови світової економіки, продемонстровані досвідом розвинених країн, свідчать про необхідність та доцільність застосування інструментів державного, зокрема фіскального, впливу. Ці інструменти мають стимулювати інвестиційну активність, інноваційні процеси, нарощування інтелектуального капіталу та досягнення соціальних та екологічних цілей, уникаючи примусових методів. Одним із таких ефективних інструментів є система фіскального стимулювання.

У країнах з розвинутою фіскальною системою активно використовується один із перспективних напрямів фіскального стимулювання – стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів за допомогою податкових інструментів. До таких інструментів належать зміни податкових ставок, запровадження спеціальних податкових режимів, застосування політики прискореної амортизації та інші.

Ірландія, Кіпр та Словаччина – яскраві приклади успішного застосування описаних механізмів. Саме активне впровадження інвестиційних податкових стимулів дозволило Ірландії значно збільшити обсяги прямих іноземних інвестицій, активізувати розвиток виробничого сектору та забезпечити стійкі темпи економічного зростання. В Австрії діє

система пільг з ПДВ, яка дає змогу холдинговим підприємствам не сплачувати цей податок за операціями всередині холдингу. Це дозволяє нейтралізувати питання трансферного ціноутворення [45, с. 139]. Заходи фіскальної політики, що застосовуються в деяких країнах-членах ОЕСР, представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Заходи фіскальної політики, що спрямовані на скорочення дефіциту державного бюджету у деяких країнах-членах ОЕСР

Країна	Заходи фіскальної політики, що спрямовані на скорочення дефіциту державного бюджету
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення допомоги по безробіттю та інших соціальних допомог; - проведення пенсійної реформи; - реформа ринку праці; - введення нових спеціальних та екологічних податків.
Франція	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення податкового навантаження; - посилення боротьби з шахрайством та ухиленням від сплати податків; - збільшення доходів Пенсійного фонду; - збільшення ПДВ; - проведення структурних реформ, що сприяють економічному зростанню та підвищенню рівня зайнятості населення; - скорочення витрат на утримання центрального апарату держави; - введення додаткових податків для домашніх господарств і підприємств.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення бюджетних витрат на охорону здоров'я; соціальну сферу; охорону навколишнього середовища.
США	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення податкових пільг для великих корпорацій; - підвищення оподаткування багатих верств населення; - зниження податкового навантаження для людей з низькими доходами; - скорочення федеральних витрат; - податкова реформа і зниження витрат на обслуговування державного боргу; - скасування пільг зі сплати внесків на медичне страхування; - збільшення інвестицій в інфраструктуру.
Італія	<ul style="list-style-type: none"> - пенсійна реформа, котра передбачає підвищення пенсійного віку для жінок.
Чехія	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення адміністративних витрат; - збільшення інвестицій, в першу чергу в транспортну інфраструктуру та ізоляцію будівель.

Джерело: побудовано автором за даними [46].

Фіскальна політика держави може ґрунтуватися як на неокласичних, так і на кейнсіанських принципах, залежно від рівня розвитку економіки та її поточної ситуації. Пріоритетні цілі економічного розвитку країни на певному

етапі визначають зміщення акцентів фіскальної політики. Згідно з світовим досвідом, можна виділити три типи фіскальної політики:

- політика максимальних податків передбачає введення нових їх видів, високі податкові ставки та скорочення податкових пільг та канікул;

- політика розумних податків характеризується низькими податковими ставками та збільшенням податкових пільг;

- політика економічного розвитку застосовує високі податкові ставки, але надає відповідні компенсації та пільги [47]

Застосування обраних фіскальних політик передбачає використання відповідних фіскальних механізмів. При цьому важливу роль відіграють особливості економіки країни та історичні передумови розвитку ринку. Хоча для більшості країн сьогодні характерне помірне оподаткування, необхідне для досягнення стабільного економічного зростання, сприятливого податкового клімату та розвитку економічної діяльності, питома вага податкових платежів від ВВП все ж таки суттєво різниться. Так, в таких країнах, як Італія, Австрія, Франція, Бельгія, Норвегія, Фінляндія, Нідерланди, Люксембург, Швеція, Данія, податкові відрахування становлять від 40 до 50% ВВП.

Важливою характеристикою податкових систем є їх структура, тобто розподіл податкових платежів на прямі та непрямі. Наприклад, у США, Японії, Великій Британії та Канаді переважають прямі податки, а у Франції – непрямі. Найвищий рівень централізації ВВП спостерігається у Скандинавських країнах. Там також знаходиться найбільший державний сектор та діють найвищі соціальні гарантії. Термін «шведська модель» був введений наприкінці 60-х років ХХ століття, коли економіка Швеції стрімко розвивалась, а в країні проводилась низка реформ. Ця «модель фіскального механізму» характерна для найбільш розвиненої форми держави добробуту та поєднує в собі невтручання держави у виробничу діяльність підприємств (децентралізацію ринкової системи виробництва) з перерозподілом частини прибутку через систему оподаткування та державний сектор для підвищення

рівня життя населення». Шведська модель передбачає, що «держава гарантує безкоштовну шкільну освіту, виплати молодим сім'ям, пенсійне забезпечення та охорону здоров'я громадян». «Населення сплачує податки залежно від розміру власного доходу», однак кожен може розраховувати на однакові послуги з боку держави [48; 49]. Кожному громадянину присвоюється єдиний фіскальний (соціальний) номер, який замінює всі види номерів з медичного та пенсійного забезпечення, внутрішніх органів та служб. Також податкові органи мають доступ до єдиного центру реєстру нерухомості, де містяться всі дані про власників таких об'єктів.

На відміну від шведської моделі, фіскальний механізм США робить акцент на «створенні сприятливого середовища для ведення бізнесу та стимулюванні підприємницької активності. Державне втручання в економіку мінімальне, а податкова система передбачає численні пільги». Ця модель забезпечує «високий рівень податкових надходжень до бюджету, що дає змогу державі реалізовувати різноманітні програми соціального захисту та стимулювати розвиток економічного потенціалу країни». Система оподаткування в США має трирівневу структуру: «федеральний рівень, рівень штатів та рівень органів місцевого самоврядування» [51].

Німецька економічна модель використовує «не лише монетарні та фіскальні інструменти регулювання, але й охоплює інші сфери, такі як інвестиційна політика та трудові відносини». Загальна гнучкість податкової системи забезпечується регулярним переглядом податкових ставок та пільг залежно від економічної ситуації. Важливе значення надається «спрощенню комунікації між фіскальними органами та платниками податків, а також зручності сплати податків, зокрема з використанням інтернет-технологій» [47].

Азіатські фіскальні системи суттєво відрізняються від європейських, адже вони «формувалися під впливом традицій та релігійних переконань». У Китаї та Японії «відповідальність за соціальні гарантії переважно лежить на

роботодавцях, що зумовлює особливості їх бюджетно-податкових систем» [50].

У країнах Європейського Союзу фіскальні органи використовують систему «єдина декларація – єдиний рахунок – єдиний платіж – єдина адреса (платежу)». Особовий рахунок громадянина у фіскальній службі функціонує аналогічно до звичайного банківського рахунку: «по дебету відображаються всі прямі податки, а по кредиту – суми переplat або повернень за звітний період». Платник може сплатити податки на визначені рахунки фіскальної служби в банку або на пошті за єдиним дорученням та одним рахунком. Фіскальні органи самостійно «розподіляють необхідну суму за окремими податками платника, а переplати, за бажанням платника, повертаються на його банківський рахунок». Ця система виключає ситуацію, коли у платника податків може бути переplата за одним податком та борг за іншим [47].

У багатьох країнах світу, зокрема в країнах ОЕСР, Китаї, Індії, Бразилії та деяких пострадянських державах, спостерігаються «тенденції до спрощення податкового адміністрування». Ці тенденції проявляються в декількох напрямках [51]:

- вдосконалення структури та функціонування податкових органів;
- впровадження стратегічного планування та менеджменту;
- розширення фінансових, матеріальних та людських ресурсів податкових органів;
- покращення процесу адміністрування у сферах збору податків, обслуговування платників, податкового контролю, вирішення конфліктів, погашення боргу та інших;
- забезпечення належного нормативно-правового регулювання податкового адміністрування;
- застосування електронних технологій у справлянні та адмініструванні податків.

В країнах ОЕСР значно покращилася комунікація між платниками податків та фіскальними органами. Це стало можливим завдяки: «можливості

подання декларацій в електронному вигляді; наданню платникам податків наперед підготовлених електронних податкових декларацій, які складаються фіскальними органами; можливості сплати податків через Інтернет та інші електронні системи; онлайн-доступу до нормативних баз та консультативних послуг фіскальних органів». Українська податкова структура відрізняється від зарубіжних нижчим фіскальним значенням податку на доходи фізичних осіб (рис. 3.1).

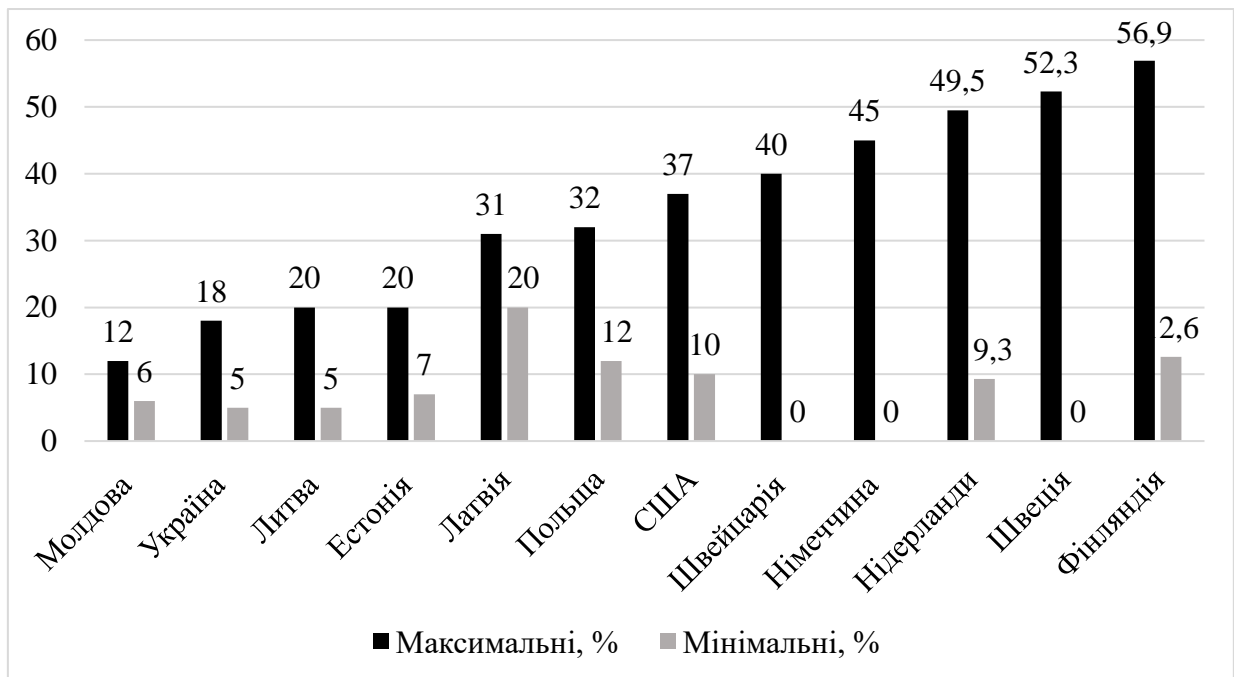

Рис. 3.1 Податки на доходи фізичних осіб у світі

Джерело: побудовано автором за даними [52].

Отже, фіскальна політика відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності економіки, стимулюванні економічного зростання та соціального розвитку. Україна, як країна, що прагне до європейської інтеграції, потребує адаптації своїх фіскальних інструментів до європейських стандартів. Досвід розвинутих країн показує, що важливо використовувати такі інструменти, як «фіскальне стимулювання, для стимулювання інвестицій, інновацій та досягнення соціальних та екологічних цілей». Важливими характеристиками фіскальної системи є структура податкових платежів (прямі та непрямі) та рівень централізації ВВП. Існують різні моделі

фіскального механізму, такі як шведська модель, модель США та німецька модель. Фіскальні органи в країнах ЄС зазвичай працюють за системою «єдина декларація – єдиний рахунок – єдиний платіж – єдина адреса (платежу)». Українська податкова структура відрізняється від зарубіжних нижчим фіскальним значенням податку на доходи фізичних осіб.

3.2 Пропозиції щодо підвищення ефективності інструментів фіскальної політики в Україні

В умовах сучасних викликів, з якими стикається Україна, таких як війна, економічна нестабільність, високий рівень інфляції та державного боргу, питання підвищення ефективності фіскальної політики стає як ніколи актуальним. Ефективна фіскальна політика може слугувати потужним інструментом для стимулювання економічного зростання, зниження рівня безробіття, забезпечення макроекономічної стабільності та покращення добробуту населення.

На нашу думку, серед пропозицій підвищення ефективності інструментів фіскальної політики в Україні варто виділити наступні:

- покращення податкової системи: спрощення податкової структури (зменшення кількості податків та зборів, усунення пільг та лазівок, що шкодять податковій дисципліні та сприяють тіньовій економіці); розширення бази оподаткування (залучення до оподаткування нових джерел доходів); застосування справедливих та прозорих податкових ставок (встановлення ставок, що стимулюють економічне зростання та враховують платоспроможність платників податків); удосконалення податкового адміністрування (спрощення процедур сплати податків, посилення боротьби з податковими правопорушеннями, підвищення кваліфікації податківців);
- підвищення прозорості та підзвітності бюджетного процесу: підсилення контролю за виконанням бюджету (забезпечення жорсткого

контролю за витрачанням бюджетних коштів, недопущення неефективного використання ресурсів);

- оптимізація державних видатків: скорочення неефективних видатків (ретельний аналіз державних програм та проектів, відмова від тих, що не дають очікуваного результату);

- посилення координації фіскальної та монетарної політики: спільна робота Уряду та Національного банку України (розробка та реалізація узгодженої політики, спрямованої на досягнення макроекономічної стабільності); використання інструментів фіскальної та монетарної політики для нейтралізації економічних шоків (застосування гнучких підходів до регулювання економіки).

Отже, розглянемо деякі з запропонованих варіантів підвищення ефективності інструментів фіскальної політики в Україні. Проблема перебудови фіскальної політики обумовлена реформами, які здійснюються в Україні. У вересні 2022 року українські економісти Офісу Президента запропонували спростити податки. Їхня ідея полягає в тому, щоб «встановити однаковий податок 10% на три ключові види податків: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), котрий сплачується з заробітної плати; податок на прибуток підприємств, який платять компанії з своїх доходів; податок на додану вартість (ПДВ), який додається до ціни товарів і послуг». Очікується, що це: «зменшить податковий тягар для українців та бізнесу, стимулюватиме економічне зростання, заохотить інвестиції та створення нових робочих місць» [53].

Фіскальна політика, що представляє собою систему складних економічних відносин між державою, організаціями, підприємствами та громадянами щодо розподілу та перерозподілу суспільного продукту, формування та використання фондів фінансових ресурсів, зазнала значних проблем через відсутність цілісної та послідовної державної економічної політики та дисбаланс на фінансовому ринку, що призвело до затяжної соціально-економічної кризи [54]. В табл. 3.2 розглянемо основні зміни, що

можуть бути запроваджені з приводу покращення податкової системи за допомогою податкової реформи «10-10-10».

Таблиця 3.2

Основні зміни, що можуть бути запроваджені для покращення податкової системи України за допомогою податкової реформи «10-10-10»

Показник	Що є наразі	Що планується від реформи
Кількість загальнодержавних податків та зборів	7 загальнодержавних податків (податок на прибуток, акцизний збір, податок на додану вартість, рента, податок на доходи фізичних осіб, екологічний податок, мито)	Загальнодержавні податки: 1. Податок на виведений капітал 2. ПДВ 3. ПДФО 4. Екологічний податок 5. Рента 6. Мито Місцеві податки: 1. Податок на майно 2. Єдиний податок 3. Туристичний збір
Кількість місцевих податків та зборів	3 місцевих податків та зборів (податок на майно, у тому числі транспортний податок та плата за землю, єдиний податок, туристичний збір)	
Внески з заробітної плати	Єдиний соціальний внесок	
Тимчасовий збір	Військовий збір – 1,5%	Військовий збір – 3%
Базові ставки оподаткування	Податок на прибуток підприємств – 18%	Податок на виведений капітал -10%
	ПДФО – 18%	ПДФО - 10%
	ПДВ – 20%	ПДВ - 10%
Пільги та знижені ставки податку	Знижені (пільгові) ставки та звільнення від оподаткування	Скасування всіх пільг

Джерело: побудовано автором за даними [53].

В рамках розширення бази оподаткування особливу увагу слід приділити податку на виведений капітал. Цей новий вид податку став однією з найважливіших інновацій в українській податковій системі. На відміну від податку на прибуток, який оподатковує весь отриманий прибуток підприємства (різниця між доходами та витратами), «податок на виведений капітал стягується лише з коштів, що виводяться з обороту у вигляді дивідендів». Перевагами податку на виведений капітал є: «стимулювання реінвестування прибутку; спрощення ведення обліку; підвищення конкурентоспроможності бізнесу». Загалом, податок на виведений капітал є важливим інструментом для стимулювання економічного розвитку та покращення інвестиційного клімату в Україні.

Уряд України розглядає можливість скасування єдиного соціального внеску. Цей крок викликав значний резонанс у суспільстві, адже ЄСВ є важливим джерелом фінансування пенсійної системи та інших соціальних виплат. Офіційною причиною пропозиції скасування ЄСВ є «надання людям більшої свободи у плануванні власного фінансового майбутнього». Згідно з реформою, «кожен громадянин зможе самостійно вирішувати, скільки коштів він хоче відкладати на пенсію та куди саме їх спрямовувати: до державного Пенсійного фонду чи до приватного». Однак, скасування ЄСВ може мати й негативні наслідки серед яких «зменшення доходів Пенсійного фонду, що може призвести до дефіциту коштів та, як наслідок, до зменшення пенсійних виплат; нерівність у забезпеченні пенсією - громадяни з високими доходами зможуть накопичити більше коштів на пенсію, тоді як люди з низькими доходами ризикують залишитися з мінімальними виплатами».

Ключовим завданням реформування фіскальної політики має стати «перехід від суто фіскальних цілей до стимулювання економічного розвитку». Це можна досягти шляхом «зниження податкових ставок, що активізує підприємницьку діяльність, та призведе до зростання податкових надходжень до бюджету; радикального скорочення пільг, що не лише матиме соціальний ефект, але й розширить базу оподаткування та зменшить можливості для ухилення від сплати податків; встановлення стабільної та помірної податкової системи – досвід багатьох країн показує, що така система забезпечує більш тривалий та стійкий стимулюючий ефект, ніж пільги» [55].

Серед заходів удосконалення податкового адміністрування вважаємо за необхідне виділити протидію Державної податкової служби схемам ухилення від оподаткування. Надання контролюючим органам доступу до банківської інформації посилить аналітичну складову в роботі податкової служби, надасть нові послуги, зокрема, з підготовки податкових декларацій для платників податків, скоротить час подання податкових звітів до одного

«кліка», запровадить багаторівневу шкалу податкових ставок та інші, природні для сучасної Європи речі [55].

Україна має значний досвід одночасного застосування м'якої фіскальної та стимулюючої монетарної політики при фіксованому обмінному курсі. Цей підхід призвів до низки негативних наслідків:

- посилення макроекономічних дисбалансів: м'яка фіскальна політика, що передбачає збільшення державних видатків та/або зменшення податків, стимулювала зростання внутрішнього попиту. Водночас стимулююча монетарна політика, спрямована на зниження процентних ставок, сприяла зростанню імпорту та відтоку капіталу. Це призвело до розширення дефіциту торгового балансу та бюджету, а також до зростання валютних резервів;

- створення омани фінансової стабільності: фіксований обмінний курс штучно стримував курсові коливання, створюючи ілюзію стабільності. Це стимулювало приватний сектор та населення до нарощування боргів, в тому числі номінованих в іноземній валюті;

- зростання вразливості до зовнішніх шоків: зовнішні шоки, такі як зміна світових цін на сировину або коливання на світових фінансових ринках, могли призвести до різкої дестабілізації економіки. Це сталося через те, що фіскальна та монетарна політика України не мали достатньо гнучкості для реагування на такі виклики;

- девальвація та втрата ефективності монетарної політики: зростання макроекономічних дисбалансів та зовнішня вразливість зрештою призвели до девальвації національної валюти. Це значно погіршило фінансове становище як держави, так і приватного сектору, а також знецінило заощадження населення. Водночас монетарна політика втратила свою ефективність, адже інструменти для стримування інфляції та стабілізації курсу стали менш дієвими. Враховуючи негативний досвід минулого, Україна потребує більш зваженого підходу до координації фіскальної та монетарної політик. Це питання стає особливо актуальним в умовах режиму

інфляційного таргетування, коли цільовий показник інфляції встановлюється спільно органами державної влади та Національним банком [56].

Повномасштабне вторгнення російської армії 24 лютого 2022 року змусило Україну перейти до реалізації «пруденційної фіскальної та еклектичної монетарної політик». «Пруденційна фіскальна політика передбачає жорсткий контроль над державними видатками та дефіцитом бюджету, це необхідно для того, щоб мінімізувати тиск на інфляцію та стабілізувати фінансову систему». «Еклектична монетарна політика полягає у використанні комбінаторного набору монетарних інструментів залежно від поточних економічних умов», наприклад, Національний банк України може використовувати як монетарні інструменти кількісного пом'якшення, так і жорсткі монетарні інструменти, такі як підвищення процентних ставок.

З метою посилення гнучкості фіскальної та монетарної політик було внесено зміни до Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, а також інших нормативно-законодавчих актів [57; 58; 59; 60]. Ці зміни дозволяють урядові та Національному банку України приймати швидкі рішення у невідкладних ситуаціях, пов'язаних з війною. Окрім цього, було вжито таких заходів: посилено співпрацю між органами державної влади та Національним банком України у контексті залучення зовнішнього фінансування від країн-партнерів та міжнародних організацій – ці кошти необхідні для фінансування бюджетного дефіциту та підтримки економіки; запроваджено економічний тиск на країну-агресора, зокрема шляхом запровадження фінансових санкцій – ці санкції мають на меті послабити російську економіку та змусити її припинити агресію проти України.

З метою стабілізації інфляційних очікувань та мінімізації негативних наслідків від ослаблення курсу гривні, у червні 2022 року Національний банк України різко підвищив облікову ставку з 10% до 25%. Протягом 2023 року НБУ поступово знижував облікову ставку: у липні до 22%, у вересні до 20%, у жовтні до 16%, у грудні до 15% [61]. У перспективі Національний банк

України планує послабити валютний контроль та перейти до більш гнучкого курсу гривні, що сприятиме кращому пристосуванню української економіки до зовнішніх шоків та стимулюватиме експорт. Послаблення контролю за цінами та підвищення узгодженості монетарної та фіскальної політик також мають сприяти стримуванню інфляції.

Отже, покращення фіскальної політики в Україні є важливим завданням для стимулювання економічного зростання та подолання сучасних викликів. Податкова реформа «10-10-10» та посилення координації фіскальної та монетарної політик можуть стати ключовими інструментами для досягнення цієї мети.

ВИСНОВКИ

Отже, у висновку бакалаврської роботи за темою «Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань» можемо зробити наступні узагальнення:

1. Розкрито сутність поняття «фіскальна політика» та наукові підходи до його визначення. Фіскальна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади, що використовує систему оподаткування, державні витрати та запозичення для впливу на економіку країни з метою досягнення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного зростання та забезпечення соціального захисту населення. Фіскальна політика є складним об'єктом дослідження, що вивчає взаємодію між органами влади та економічними суб'єктами, та формується через заходи у сфері податкової та бюджетної систем та тісно пов'язана з податковою та бюджетною політикою. Також варто зазначити, що фіскальна політика є невід'ємною складовою розвитку фінансової системи держави та державного регулювання економіки та впливає на функціонування та розвиток всіх економічних відносин, на забезпечення конкурентоспроможності національного господарства. Складність фіскальної політики зумовлена її всеосяжним характером та впливом на всі аспекти економіки.

2. Окреслено види та типи фіскальної політики, її функції, завдання та інструменти. Фіскальна політика виконує дві основні функції: стабілізаційну та бюджетну. Стабілізаційна функція спрямована на забезпечення стабільного та поступового розвитку економіки шляхом впливу на неї через податки, видатки та інші фіскальні інструменти. Бюджетна функція полягає у формуванні та управлінні бюджетами держави. Існує два види фіскальної політики: недискреційна (автоматична) та дискреційна. Недискреційна фіскальна політика використовує вмонтовані стабілізатори для регулювання економічних циклів, тоді як дискреційний – це свідоме втручання урядових органів. Стимулюючий вид фіскальної політики активізує економічний

розвиток (зниження податків, збільшення державних витрат); стримуючий її вид, навпаки – демонструє економічний спад (збільшення податків, зменшення державних витрат). Фіскальна політика не може існувати без органів влади та ефективний економічний розвиток можливий лише при поєднанні та узгодженості фіскальної та інших політик.

3. Проведено оцінку впливу інструментів фіскальної політики на соціально – економічний розвиток національної економіки. Фіскальна політика використовує податки, державні видатки та державний борг для регулювання економіки. Вона може стимулювати економічне зростання, забезпечувати перерозподіл доходів, підтримувати рівень зайнятості, а також сприяти розвитку людського капіталу та соціальній справедливості. До основних показників, які використовуються для оцінки соціально-економічних аспектів національної економіки, належать: ВВП, зайнятість населення, бюджетні доходи та видатки, інфляція, рівень бідності та соціальної нерівності, зовнішньоторговельний оборот. Фіскальна політика має значний вплив на соціально-економічний розвиток національної економіки. Її інструменти можуть як стимулювати, так і стримувати економічне зростання, впливати на рівень зайнятості, інфляцію, розподіл доходів та інші макроекономічні показники.

4. Проведено оцінку впливу інструментів фіскальної політики на формування доходів бюджетів України. Фіскальна політика України протягом 2019-2023 років мала значний вплив на формування доходів бюджетів. Податкова політика була одним з найважливіших інструментів фіскальної політики, що впливала на доходи бюджетів. Збільшення податків, як правило, призводило до зростання бюджетних доходів, а їх зниження – до скорочення.

5. Досліджено світовий досвід застосування інструментів фіскальної політики як джерело методичних новацій для їх адаптації в Україні. Україні варто адаптувати свої фіскальні інструменти до європейських стандартів – це сприятиме стабільності економіки, стимулюватиме економічне зростання та

соціальний розвиток. Для цього необхідно вдосконалити структуру та функціонування податкових органів; впровадити стратегічне планування та менеджмент у сфері фіскальної політики; покращити процес адміністрування у сферах збору податків, обслуговування платників, податкового контролю, вирішення конфліктів, погашення боргу та інших.

6. Наведено пропозиції щодо підвищення ефективності інструментів фіскальної політики в Україні. В умовах війни та економічної нестабільності важливо чітко розуміти цілі фіскальної політики та використовувати її як інструмент для досягнення цих цілей. Необхідно забезпечити баланс між стимулюванням економічного зростання та контролем інфляції. Важливою є координація фіскальної та монетарної політик для досягнення макроекономічної стабільності. Покращення фіскальної політики в Україні є ключовим завданням для стимулювання економічного зростання, подолання сучасних викликів та забезпечення стабільного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Фіскальна політика держави: Державний бюджет, державний борг: навч. посібник. Київ : Атіка, 2002. с.170-197.
2. Mun T. England's Treasure by Forraign Trade, Or, The Ballance of Our Forraign Trade. URL: https://books.google.com.ua/books?id=FNIAAQAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. Словник української мови: в 11 т. / І. К. Білодід. Київ: Наукова думка, 1970. Т. 10. 601 с.
4. Petty W. A Treatise of Taxes & Contributions URL: http://www.hargaden.com/enda/wp-content/petty_taxescontributions.pdf.
5. Ауербач А., Городніченко Ю. Вимірювання реакцій випуску на фіскальну політику. *Американський економічний журнал: Економічна політика*. Вип. 4 (2): с. 1-27 .
6. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation (1 ed.). London: John Murray, 1817.
7. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. London: Palgrave Macmillan, 1936. 470 p.
8. Laffer A. B. Supply-Side Economics. 1981. №37 (5). с. 29–43 URL: www.jstor.org/stable/4478485
9. Friedman M. A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability . 1948. №38 (3). 245–264 pp. URL: <http://www.jstor.org/stable/1810624>
10. Stiglitz J. Economics of the public sector. Third edition. 1999. URL: <http://www.twirpx.com/file/1892961/>
11. Buchanan J. Fiscal Theory and Political Economy. 1960. URL: <https://www.amazon.es/Fiscal-Theory-PoliticalEconomy-Buchanan/dp/08078079>

12. Суторміна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава — податки — бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки) Київ: Либідь, 1992. 328 с.
13. Юрій С. І., Крисоватий А. І. Фіскальна політика та податкове регулювання в країнах Європейського Союзу. *Вісник Тернопільської академії народного господарства. Серія «Економічна думка»*. 2001. № 18, ч. 2. с. 88-95.
14. Василик О. Д. Бюджетний механізм в управлінні економікою, 1999. № 9. с. 22–23
15. Турянський Ю. І. Використання інструментів фіскальної політики. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Т. 27, № 7. С. 138-142.
16. Слатвінська М. О. Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи : автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.01.08. Одеса, 2019. 43 с.
17. Сідельникова Л. П., Грінь Д.С. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору : монографія. Херсон, 2010. 436 с.
18. Гончаренко Н., Доля Р., Сурін Д. Фіскальний інструментарій як ключовий елемент системи регулювання економічного розвитку держави на макрорівні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 5. с. 90-93.
19. Корягіна Т. В. Фіскальна політика як інструмент забезпечення національної безпеки держави. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/38.pdf
20. Zhavoronok A., Popelo O., Shchur R., Ostrovska N., Kordzaia N. The role of digital technologies in the transformation of regional models of households' financial behavior in the conditions of the national innovative economy development. *Ingénierie des Systèmes d'Information*. 2022. Vol. 27. №. 4. p. 613-620. URL: https://www.researchgate.net/publication/363770960_The_Role_of_Digital_Technologies_in_the_Transformation_of_Regional_Models_of_Households'_Financial_Behavior_in_the_Conditions_of_the_National_Innovative_Economy_Development

21. Огірко О., Курилін І. Фіскальна політика держави на різних фазах економічного циклу: сутність, види та принципи формування. *Траєкторія науки*, 2018. Вип. 4, №7. с. 1007-1012.
22. Zhavoronok A., Chub A., Yakushko I., Kotelevets D., Lozychenko O., Kupchyshyna O. Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22(1). p. 39-48.
23. Гавриш О., Якименко Р. Механізм взаємодії фіскальної та монетарної політики держави. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*, 2013. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/19910/1/SPEP12_01_Gavrysh1.pdf
24. Крисоватий А. І. Оподаткування і ринок: умови та можливості поєднання: монографія. Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2000. 246 с.
25. Соф'їн М. До проблеми визначення поняття фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. с. 162-166.
26. Дубина М., Попело О., Тарасенко О. Інституційні трансформації фінансової системи України в умовах розвитку цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1 (25). С. 91-110.
27. Свінцов О. М., Коцупей В. М., Скірка Н. Я., Сельський А. А. Бюджетні інструменти регулювання та оптимізації структурних зрушень в національній економіці. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.8. с. 290-297. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_8/290_Swi.pdf
28. Tkachuk I., Zhavoronok A., Kobelia M. Impact of the activities of governed-sponsored enterprises on the financial policy of the state: case of Ukraine. *European Journal of Accounting, Finance & Business*. 2021. Vol. XVI, Issue (XXVI). URL: http://www.accounting-management.ro/getpdf.php?paperid=26_12
29. Якушко, І. Роль фіскальної політики в системі державного регулювання економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2023. Вип. 3 (31), С. 36–47. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-36-47](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-36-47)

30. Крисоватий А. І., Луцик А. І. Податки і фіскальна політика: навчальний посібник. Тернопіль, 2003. 312 с. URL: <http://surl.li/eyrew>
31. Гонта О. І., Дубина М. В., Пілевич Д. С. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки: монографія. Чернігів. 2013. 184 с.
32. Валовий внутрішній продукт України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
33. Рівень безробіття в Україні. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>
34. Сайт: Open Budget – Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>
35. Доходи зведеного бюджету України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2023/>
36. Зведений бюджет України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/2020/>
37. Доходи державного бюджету України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2023/>
38. Покатаєва О. В., Давидков С. О. Вплив податкової політики на соціально-економічний розвиток країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 11. с. 17–21.
39. Ливдар М. В. Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток регіону. 2016. *Економіка і суспільство*. Вип. № 2. с.563 – 566.
40. Гарбар Ж. В., Кондукоцова Н. В. Економічна сутність фінансової політики соціально-економічного розвитку. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. №16. с. 712-717.
41. Видатки державного бюджету України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2023/>

42. Індекс інфляції. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2023/>
43. Зовнішньоторговельний баланс України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdpeximp/>
44. Собчук С. І. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі бюджетного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. Вип. № 7. с. 79-84.
45. Гречко А. В. Світовий досвід фіскального регулювання інноваційної діяльності для забезпечення сталого розвитку регіонів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. № 24. ч. 1.
46. Уманців Ю., Урбанович В. Макроекономічний вимір фіскальної політики в умовах розгортання глобальної кризи. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2020. Вип. № 1 (24). с.119-131.
47. Фурса Т. П., Синиця С. М. Фіскальний механізм: зарубіжний досвід та українські реалії. *Інтелект XXI*. 2016. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2016/2016_5/6.pdf.
48. Мекшун Л. М. Вплив досліджень представників Стокгольмської школи на економічний розвиток Швеції. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка і управління*. 2011. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe
49. Чередниченко Г. Шведська модель соціального захисту населення: теорія, практика і висновки для України URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/251>
50. Клепанчук О. Ю. Фіскальна політика як інструмент регулювання економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_5/42.pdf.

51. Рускіна О. В. Фіскальне регулювання: міжнародний досвід та уроки для України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2017. Т. 2. Вип. №1. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c2b29a21-f7d9-43e1-967b-f2a057de3372/content>

52. Ціна держави. Розвіюємо міфи: у нас одне з найнижчих у світі податкових навантажень на оплату праці? URL: <https://cost.ua/rozviyuyemomify-u-nas-nyzke-podatkove-navantazhennya-na-oplatu-pratsi-u-sviti/>

53. Переваги та недоліки податкової реформи "10:10:10" для бізнесу. URL: [https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/28/699587/#:~:text=%D0%A3%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%202022%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0,\(%D0%9F%D0%94%D0%92\)%20%D0%B4%D0%BE%2010%25](https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/28/699587/#:~:text=%D0%A3%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%202022%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0,(%D0%9F%D0%94%D0%92)%20%D0%B4%D0%BE%2010%25)

54. Ляхович І. Проблеми та перспективи фіскальної політики в Україні. 2016. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/4598/1/%D0%9B%D1%8F%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>

55. Податкова отримає доступ до банківської інформації, зокрема щодо руху коштів на рахунках, - Кабмін ухвалив Національну стратегію доходів. *Судово – юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/289218-nalogovaya-poluchit-dostup-k-bankovskoy-informatsii-v-tom-chisle-podvizheniyu-sredstv-na-schetakh-kabmin-prinyal-natsionalnuyu-strategiyu-dokhodov>

56. Макогон В. Координація фіскальної та монетарної політики України. *Держава та економіка*. 2024. Вип. № 2. с. 4-19.

57. Про внесення зміни до пункту 13 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-2022-%D0%BF#Text>

58. Податковий кодекс України від 02.12. 2010 р. № 2755-VI. (зі змінами та доповненнями).

59. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 г. № 464-VI (зі змінами).

60. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>

61. Суспільне новини. У Нацбанку заявили про зниження облікової ставки. URL: <https://suspilne.media/732113-u-nacbanku-zaavili-pro-znizenna-oblikovoi-stavki/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1.1

Еволюція підходів до визначення терміну "фіскальна політика"

Автор	Назва праці	Підходи та квінтесенція поняття
Меркантилізм		
Т. Ман	Про багатство Англії в зовнішній торгівлі (рукопис 1630 р., надруковано після смерті – 1664 р.)	Одним з перших дослідив суперечності від запровадження державного регулювання зовнішньо-торгівельних операцій, показав окремі прорахунки у наповненні державної скарбниці через запровадження ринкових бар'єрів у вигляді мита на експортно-імпорتنі товари [3, с. 4-5] та обмеження вивезення капіталу [3, с. 11-14].
Класична школа політичної економії		
У. Петті	Трактат про податки і збори (1662 р.)	Фіскальну політику розглядав як інструмент впливу на заможність країни. Вважав, що податки не впливають на кількість грошей, а тому і не збільшують багатство держави [5, с. 15], податки на споживання повинні бути горизонтально справедливими, регулярними і відповідати принципу пропорційності [6, с. 48]. Надмірне зловживання акцизами спричиняє надлишкове оподаткування бідного населення [5, с. 55].
Д. Рікардо	Принципи політичної економії та оподаткування (1817 р.)	Фіскальну політику трактував через фіскальний тиск, у вигляді державних податків і зборів, що стримують процес отримання і акумулювання капіталу [7, с. 189]. Пропонував прогресивну шкалу оподаткування доходів [7, с. 226], відстоював перевагу в оподаткуванні предметів розкоші над товарами повсякденного вжитку [7, с. 231].
Кейнсіанство		
Дж. Кейнс	Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей (1936 р.)	Аналізував фіскальну політику як інструмент державного регулювання. Вважав, що державний бюджет, має безумовний вплив на економічне зростання, стимулює споживання та збільшує зайнятість населення [8, с.65]. У свою чергу, здійснення державних витрат відбувається за рахунок коштів державного бюджету, основним джерелом формування і поповнення якого виступають податки. На думку Дж. Кейнса, податки є найважливішим важелем регулювання ринкової економіки.
Теорія економіки пропозиції		
А. Лаффер	Теорія стимулювання зростання виробництва за рахунок зниження податків (1981 р.)	Фіскальну політику розглядав як інструмент в діяльності уряду, що впливає на економічну поведінку ринкових суб'єктів, їх доходи та стимули до праці [9, с.29].

1	2	3
Монетаристська школа економіки		
М. Фрідмен	Монетарна та фіскальна основа для економічної стабільності (1948 р.)	Доводив нерозривність взаємозв'язку між грошовою масою та "фіскальною політикою", а саме – приріст грошової маси в обігу, зумовлений фіскальною політикою, породжує економічну нестабільність. Вважав, що для забезпечення економічного зростання необхідно знижувати податки [10, с. 262-263], завдяки чому зросте ділова активність, зайнятість.
Дж. Стігліц	Економіка державного сектору (1988 р.)	Досліджував фіскальну політику через податковий тиск та оптимальну структуру системи оподаткування, яка має на меті підвищити добробут населення [11, с. 27-28]
Дж. Б'юкенен	Фіскальна теорія і політична економія (1960 р.)	Розглядає фіскальну політику як політику, що спрямована на забезпечення збалансованого бюджету шляхом маневрування державними витратами і податками [12, с. 4].
Вітчизняні вчені		
В. Суторміна, В. Федосов, В. Андрущенко	Держава – податки – бізнес (1992 р.)	Фіскальна політика пов'язується з податками, як інструментом втручання у відтворення сукупного суспільного продукту, регулювання економічних процесів [13, с. 45]
С. Юрій, А. Крисоватий	Фіскальна політика та податкове регулювання в країнах Європейського Союзу (2001 р.)	Акцентують увагу на тому, що фінансова політика є мірою участі держави у забезпеченні ефективності економіки, регулювання доходів населення та зайнятості, умов для формування соціально вагомих потреб населення [14, с. 88]
В. Базилович, Л. Баластрик	Фіскальна політика держави : Державний бюджет, державний борг (2002 р.)	Під фіскальною політикою розуміють особливий вид діяльності держави щодо вилучення за допомогою податків та інших джерел, які носять допоміжний характер доходів економічних суб'єктів для забезпечення тих видів діяльності, які не мають власних джерел доходів, або мають недостатні для забезпечення належного рівня розвитку джерела фінансування [1, с. 172].
О. Василик	Бюджетний механізм в управлінні економікою (1999 р.)	Фіскальну політику розглядав у широкому її розумінні, ототожнюючи з фінансовою політикою, і, вважав, що основними індикаторами її успішності є два показники – рівень дефіциту бюджету та стабільність національної валюти. Дефіцит бюджету, регулюється заходами фіскальної консолідації. Автор зазначає [15, с. 23], що у будь-якому випадку виникає інфляція, хоча її природа буде різною, відповідно і фіскальний тиск здійснюватиметься через грошово-кредитні, а не бюджетно податкові інструменти.

Джерело: [1; 3; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15].

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1.2

Аналіз впливу інструментів фіскальної політики на соціально –
економічний розвиток

Інструмент фіскальної політики	Вплив на соціально – економічний розвиток
Податкова політика	<ul style="list-style-type: none"> - зниження податкових ставок: це може стимулювати економічне зростання за рахунок збільшення споживання та інвестиційних витрат; - податкова реформа: спрощення податкової та зменшення податкових бар'єрів може підвищити ефективність оподаткування та стимулювати ділову активність.
Бюджетна політика	<ul style="list-style-type: none"> - інвестиції в людський капітал: збільшення видатків на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист може покращити якість життя та продуктивність працівників; - інфраструктурні проекти: інвестиції в транспортну, енергетичну та іншу інфраструктуру можуть стимулювати економічний розвиток і підвищити конкурентоспроможність.
Фінансова політика	<ul style="list-style-type: none"> - управління процентними ставками: зміни в процентних ставках впливають на вартість боргових зобов'язань та інвестицій, а також на споживчу та ринкову активність; - контроль інфляції: ефективний контроль інфляції сприяє цінній стабільності, стимулює довіру споживачів та зберігає купівельну спроможність.
Соціальна політика	<ul style="list-style-type: none"> - соціальна підтримка: рівень бідності можна знизити, а соціальний захист підвищити, посилюючи соціальні програми, такі як допомога по безробіттю, пенсії та догляд за дітьми. - допомога малозабезпеченим: рівень життя можна підвищити та зменшити нерівність шляхом зменшення податкового навантаження на низькооплачуваних працівників та надання соціальних пільг.

Джерело: побудовано автором за даними [38; 39; 40; 41].

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу студента Університету митної справи та фінансів

Сиворакши А. А.

(прізвище, ініціали)

на тему «Інструменти фіскальної політики та їх роль у досягненні загальнодержавних завдань»,

що виконана в умовах _____

_____ (назва підприємства, установи, організації)

Рецензент _____

_____ (прізвище, ініціали, посада, місце роботи)

1. Актуальність теми кваліфікаційної роботи

2. Відповідність роботи виданому завданню

3. Ступінь використання в роботі чинних нормативно-законодавчих актів _____

4. Повнота розкриття теми

5. Ступінь використання ПК

6. Якість оформлення роботи

7. Значимість роботи в її практичному використанні

8. Наявність елементів наукової новизни

9. Загальна оцінка роботи

Дата

(Печатка)

Підпис